

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

РІВНЕ-2016

УДК
ББК 68.925 (4 Укр)
О 64

Рецензенти:

Юсенко А.С., завідувач кафедри загально-технічних дисциплін, технологій та цивільної безпеки Рівненського державного гуманітарного університету, академік АБОЗ, кандидат технічних наук, доцент

Філіпчук В.Л., завідувач кафедри охорони праці і безпеки життєдіяльності Національного університету водного господарства та природокористування, доктор технічних наук, професор

Схвалено Рівненською обласною науково-методичною радою з цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та основ медичних знань

О 64 Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник.
Тернопіль: Видавець ФОП Андрійшин В. П.: Тернопіль, 2016– 568 с.

Крук С.І., канд. пед. наук, **Жакун І.І.** (керівники проекту), **Яріш Р.Б.** (відповідальний виконавець), **Ткачук П.П.**, **Вовчук С.Г.**, **Токарець С.П.**, **Тарасюк І.Д.**, **Шмагай О.В.**

У посібнику розглядаються основні завдання та організаційна побудова цивільного захисту в Україні, визначені повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та механізм підготовки до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації органів управління та сил цивільного захисту, навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Подано вплив уражуючих факторів на людей та об'єкти народного господарства. Висвітлюються організація захисту населення, основи планування заходів цивільного захисту, організації і здійснення рятувальних та інших невідкладних робіт при виникненні надзвичайних ситуацій.

В основу посібника покладені дані науково-технічної літератури, законодавчих та нормативно-правових актів, міститься великий обсяг довідкового матеріалу, який буде корисним викладачам цивільного захисту навчальних закладів, керівникам підприємств, установ, організацій для вивчення і вдосконалення знань з цивільного захисту, а також для працівників структур, що практично займаються питаннями цивільного захисту і для широкого кола читачів, які не байдужі до свого здоров'я та оточуючих громадян.

УДК
ББК 68.925 (4 Укр)

© Крук С. І., Жакун І. І. та ін.
© ФОП Андрійшин В. П., 2016

ЗМІСТ

Вступ	10
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	
1.1. Визначення термінів	11
1.2. Цивільний захист. Основні принципи здійснення цивільного захисту	16
Розділ 2. ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	
2.1. Єдина державна система цивільного захисту та її складові	18
2.2. Функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту	24
2.3. Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланки	28
2.4. Режими функціонування єдиної державної системи цивільного захисту	31
Розділ 3. ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	
3.1. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту	35
3.2. Повноваження центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту	36
3.3. Повноваження інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту	41
3.4. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері цивільного захисту	43
3.5. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту	45
3.6. Завдання і обов'язки суб'єктів господарювання. Вимоги щодо створення (призначення) керівниками суб'єктів господарювання підрозділів (посадових осіб) з питань цивільного захисту	47
3.7. Права та обов'язки громадян у сфері цивільного захисту	50

Розділ 4. СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

4.1. Склад та основні завдання сил цивільного захисту	52
4.2. Аварійно-рятувальні служби	53
4.3. Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту	57
4.4. Спеціалізовані служби цивільного захисту.....	58
4.5. Формування цивільного захисту	60
4.6. Добровільні формування цивільного захисту	76

Розділ 5. ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

5.1. План основних заходів цивільного захисту на рік.....	79
5.2. План реагування на надзвичайні ситуації.....	80
5.3. План цивільного захисту на особливий період	88

Розділ 6. КООРДИНАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇЇ ЛАНОК

6.1. Координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади.....	109
6.2. Організація роботи комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.....	110

Розділ 7. НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

7.1. Організація навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях ...	117
7.2. Навчання працюючого населення	118
7.3. Навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.....	123
7.4. Навчання учнів, студентів та дітей дошкільного віку	124
7.5. Навчання непрацюючого населення	126
7.6. Програма загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях	128

Розділ 8. ПІДГОТОВКА ДО ДІЙ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

8.1. Організація підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту.....	135
8.2. Підготовка органів управління	136
8.3. Підготовка сил цивільного захисту	137
8.4. Періодичність та тривалість проведення заходів з підготовки органів управління та сил цивільного захисту і склад таких органів та сил	137

8.5. Порядок підготовки та проведення командно-штабних навчань органів управління цивільного захисту	142
8.6. Порядок організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту	171
8.6.1. Комплексні об'єктові навчання (тренування)	172
8.6.2. Об'єктові тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, протипожежні та протиаварійні тренування і навчальні тривоги	176
8.6.3. Підбиття підсумків спеціальних об'єктових навчань і тренувань	179

Розділ 9. НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

9.1. Види та рівні надзвичайних ситуацій. Основи класифікації надзвичайних ситуацій.....	186
9.2. Основні причини виникнення надзвичайних ситуацій	198
9.3. Надзвичайні ситуації природного характеру.....	199
9.3.1. Небезпечні геологічні явища	199
9.3.1.1. Основні характеристики обвалів	199
9.3.1.2. Основні характеристики зсувів	200
9.3.2. Небезпечні геофізичні явища	201
9.3.2.1. Основні характеристики землетрусів	201
9.3.3. Небезпечні метеорологічні явища.....	201
9.3.3.1. Основні характеристики злив	203
9.3.3.2. Основні характеристики ураганів.....	203
9.3.3.3. Основні характеристики сильних снігопадів.....	205
9.3.3.4. Основні характеристики сильного граду.....	205
9.3.3.5. Основні характеристики ожеледі.....	206
9.3.4. Небезпечні гідрологічні явища	206
9.3.4.1. Основні характеристики повені, паводків і катастрофічного затоплення	207
9.3.5. Природні пожежі лісових та торф'яних масивів	208
9.3.6. Масові інфекції та хвороби людей, тварин та рослин	209
9.4. Надзвичайні ситуації техногенного характеру. Аварії і катастрофи.....	211
9.4.1. Транспортні аварії, катастрофи.....	212
9.4.2. Пожежі, вибухи	215
9.4.3. Аварії з викиданням (загрозою викидання) небезпечних хімічних речовин.....	217
9.4.4. Аварії з викиданням (загрозою викидання) радіаційних речовин	219
9.4.5. Аварії внаслідок раптового руйнування будівель та споруд.....	222
9.4.6. Аварії в електроенергетичних системах	224
9.4.7. Аварії в системах життєзабезпечення	225

9.4.8. Аварії на очисних спорудах.....	227
9.4.9. Гідродинамічні аварії	228
9.5. Надзвичайні ситуації соціального характеру	229
9.5.1. Загальна характеристика загроз і ризиків соціального характеру	229
9.5.2. Ймовірні прояви сучасних видів соціальних загроз. Натовп	231
9.5.3. Тероризм	236
9.6. Надзвичайні ситуації воєнного характеру	239
9.6.1. Ядерна зброя	240
9.6.2. Хімічна зброя	240
9.6.3. Біологічна зброя.....	241
9.6.4. Радіологічна зброя	243
9.6.5. Променева зброя	243
9.6.6. Високоточна зброя.....	245
9.6.7. Нейтронна зброя	245
9.6.8. Психотропна зброя	246
9.6.9. Плазмова зброя.....	246

Розділ 10.

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЯ ЇХ НАСЛІДКІВ

10.1. Організація робіт з реагування на надзвичайні ситуації.....	247
10.1.1. Система екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112.....	247
10.2. Організація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій	250
10.2.1. Пункти управління.....	252
10.2.2. Центри управління в надзвичайних ситуаціях	253
10.2.3. Спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій	254
10.2.4. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.....	256
10.2.5. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.....	258
10.2.6. Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.....	264
10.3. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій	264
10.3.1. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт	264
10.3.2. Гасіння пожеж	266
10.4. Життєзабезпечення постраждалих	267
10.5. Проведення відновлювальних робіт	271
10.6. Цільова мобілізація	271
10.7. Соціальний захист постраждалих.....	273
10.8. Відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій.....	273

10.9. Забезпечення житлом постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій	274
10.10. Надання медичної та психологічної допомоги	275
10.11. Надання інших видів допомоги.....	276

Розділ 11.

ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

11.1. Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту.....	277
11.2. Інженерний захист територій.....	288
11.2.1. Укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту	288
11.2.2. Використання захисних споруд цивільного захисту для господарських, культурних і побутових потреб	290
11.2.3. Організація та проведення комплексних перевірок захисних споруд цивільного захисту.....	295
11.2.4. Порядок утримання захисних споруд цивільного захисту у мирний час.....	299
11.2.5. Правила обстеження технічного стану захисних споруд цивільного захисту.....	340
11.2.6. Порядок проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту.....	344
11.2.7. Порядок списання непридатних захисних споруд цивільного.....	349
11.2.8. Примірний договір про безоплатне зберігання захисних споруд цивільного захисту.....	352
11.2.9. Віднесення міст до відповідних груп цивільного захисту та віднесення суб'єктів господарювання до відповідних категорій цивільного захисту	360
11.2.10. Об'єкти, що належать суб'єктам господарювання, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту	361
11.2.11. Розроблення та включення вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізація їх під час будівництва і експлуатації.....	364

Розділ 12.

РАДІАЦІЙНИЙ І ХІМІЧНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ

12.1. Основні завдання радіаційного і хімічного захисту населення і територій.....	385
12.2. Порядок забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю.....	386

12.3. Прогнозування наслідків виліву (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті.....	394
12.4. Порядок дій органів виконавчої влади та юридичних осіб, які проводять діяльність у сфері використання ядерної енергії в разі виявлення радіоактивних матеріалів в незаконному обігу.....	414
12.5. Знаки безпеки та маркування небезпечних вантажів.....	421
12.6. Засоби індивідуального захисту.....	430
12.7. Порядок тривалого зберігання засобів радіаційного та хімічного захисту.....	442
12.8. Організація індивідуального дозиметричного контролю в підрозділах ДСНС України.....	451
12.9. Порядок виконання нормативів радіаційного та хімічного захисту особовим складом органів управління та підрозділів ДСНС.....	454
12.10. Мережа спостереження та лабораторного контролю. Розрахунково-аналітичні групи. Пости радіаційного та хімічного спостереження.....	469
12.10.1. Організація спостережень на об'єктах, які мають диспетчерські служби цілодобового чергування.....	472
12.11. Методика спостереження щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки.....	473
12.12. Порядок проведення демеркуризації.....	475
12.13. Одиниці радіоактивності і дози випромінювання.....	479
12.14. Автоматизована система контролю за радіаційною обстановкою (АСКРО).....	485
12.15. Пересувна хіміко-радіологічна лабораторія.....	486
12.16. Основи оцінки радіаційної обстановки.....	488
12.17. Основи оцінки хімічної обстановки.....	497

Розділ 13.

МЕДИЧНИЙ, БІОЛОГІЧНИЙ І ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ

13.1. Медичний захист, забезпечення санітарно та епідемічного благополуччя.....	502
13.2. Біологічний захист населення, тварин і рослин.....	503
13.2.1. Осередок біологічного і комбінованого ураження.....	504
13.2.2. Осередок біологічного ураження.....	504
13.2.3. Біологічні засоби ураження людей, тварин, рослин, продуктів харчування і води.....	505
13.2.4. Хвороби та шкідники сільськогосподарських культур....	509
13.2.5. Осередок комбінованого ураження.....	513
13.3. Самодопомога і взаємодопомога у надзвичайних ситуаціях.....	514
13.3.1. Перша долікарська допомога потерпілому.....	514
13.3.2. Перев'язування ран.....	516

13.3.3. Допомога при тепловому та сонячному ударах.....	519
13.3.4. Надання першої допомоги.....	519
13.3.5. Допомога при обмороженнях і замерзанні.....	521
13.3.6. Допомога при отруєннях.....	522
13.3.7. Допомога при укусах змій, комах та тварин.....	522
13.3.8. Перша допомога потопаючим.....	525
13.3.9. Штучне дихання.....	526
13.3.10. Перенесення і транспортування потерпілого.....	528
13.3.11. Перенесення на руках одним носієм.....	528
13.4. Психологічний захист.....	529
13.4.1. Композиційне моделювання психологічної підготовки та рівні психічної готовності особистості до дій у складних надзвичайних ситуаціях.....	529
13.4.2. Психологічні аспекти дій при ліквідації надзвичайних ситуацій. Характеристика екстремальних ситуацій. Алгоритм безпомилкових дій при перебуванні в екстремальних умовах.....	535
13.4.3. Розвиток комунікативних якостей при взаємодії з різними верствами населення. Особливості спілкування з постраждалими внаслідок екстремальних ситуацій. Психологічні особливості поведінки населення у надзвичайних ситуаціях різного характеру.....	540
13.4.4. Джерела стресу та його основні прояви і вплив на особистість. Поняття зони стабільності і способи її розширення.....	544
13.4.5. Посттравматичні стресові розлади після екстремальної ситуації. Методи виявлення та попередження.....	548
13.4.6. Поняття страху. Механізми виникнення та подолання страху.....	553
13.4.7. Прийоми та вправи для розвитку навичок саморегуляції. Дихальні вправи.....	555
13.4.8. Рекомендації працівникам при проведенні рятувальних робіт, коли є потерпілі.....	558
Література.....	564

ВСТУП

Зростаючий вплив людини на навколишнє середовище, швидкий розвиток технологій і посилення експлуатації окремих територій земної кулі призводить до істотних змін у навколишньому середовищі, порушує екологічну рівновагу і процеси природної саморегуляції. Ризик виникнення стихійних лих і техногенних аварій стрімко росте. Як наслідок, засоби масової інформації майже щодня повідомляють про надзвичайні ситуації, що відбуваються у світі: стихійні лиха, аварії, катастрофи на підприємствах і транспорті, що супроводжуються загибеллю людей, руйнуванням житлових будинків, об'єктів господарювання, інфраструктури, забрудненням і зараженням довкілля.

Аналіз надзвичайних ситуацій свідчить, що найбільші збитки населенню і державі завдають надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру. За багаторічними спостереженнями найбільшу небезпеку в природній сфері становлять надзвичайні ситуації, зумовлені геофізичними чинниками: землетрусами, цунами, паводками, зсувами, ураганами, лісовими пожежами, а в техногенній сфері – радіаційними і транспортними аваріями, а також аваріями, пов'язаними з викидами хімічно і біологічно небезпечних речовин, вибухами, пожежами, гідродинамічними аваріями та аваріями на системах комунально-енергетичного господарства.

Метою державної політики у сфері цивільного захисту є забезпечення гарантованого рівня безпеки населення і територій, матеріальних і культурних цінностей та довкілля від негативних наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період в межах науково обґрунтованих критеріїв прийнятної ризику.

Останніми роками розроблено і прийнято ряд законодавчих і нормативно-правових актів, які регулюють діяльність у сфері запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій, накопичено значний досвід у проведенні заходів з попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Прийняття Кодексу цивільного захисту України сприяло врегулюванню відносин, пов'язаних із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту.

У посібнику розглядаються основи цивільного захисту як комплекс організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, що здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підпорядкованими їм силами і засобами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форми власності, а також добровільними рятувальними формуваннями з метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків у мирний час та особливий період.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

аварійно-рятувальна служба – сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

аварійно-рятувальне формування – підрозділ аварійно-рятувальної служби, самостійний підрозділ, загін, центр, пожежно-рятувальний підрозділ (частина);

аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи – роботи, спрямовані на пошук, рятування і захист населення, уникнення руйнувань і матеріальних збитків, локалізацію зони впливу небезпечних чинників, ліквідацію чинників, що унеможливають проведення таких робіт або загрожують життю рятувальників;

аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище;

відновлювальні роботи – комплекс робіт, пов'язаних з відновленням будівель, споруд, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок надзвичайної ситуації, та відповідних територій;

дорожньо-транспортна пригода – подія, що сталася під час руху дорожнього транспортного засобу, внаслідок якої загинули або зазнали травм люди чи заповдіяна шкода майну. Рівень надзвичайної ситуації при дорожньо-транспортній пригоді визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

евакуація – організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення;

епідемія – масове поширення інфекційної хвороби серед населення відповідної території за короткий проміжок часу;

епізоотія – широке поширення заразної хвороби тварин за короткий проміжок часу, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території;

епіфітотія – широке поширення на території однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць заразної хвороби рослин, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території;

єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту;

запобігання виникненню надзвичайних ситуацій – комплекс правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації на основі даних моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків;

засоби протипожежного захисту – технічні засоби, призначені для запобігання, виявлення, локалізації та ліквідації пожеж, захисту людей, матеріальних цінностей та довкілля від впливу небезпечних факторів пожежі;

засоби цивільного захисту – протипожежна, аварійно-рятувальна та інша спеціальна техніка, обладнання, механізми, прилади, інструменти, вироби медичного призначення, лікарські засоби, засоби колективного та індивідуального захисту, які призначені та використовуються під час виконання завдань цивільного захисту;

захисні споруди цивільного захисту – інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів;

зона можливого ураження – окрема територія, акваторія, на якій внаслідок настання надзвичайної ситуації виникає загроза життю або здоров'ю людей та заподіяна шкода майну;

зона надзвичайної ситуації – окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація;

інженерний захист територій – комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту територій, населених пунктів та суб'єктів господарювання від їх наслідків та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період;

інженерно-технічні заходи цивільного захисту – комплекс інженерно-технічних рішень, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту населення і територій від них та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період;

катастрофа – велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків;

класифікаційна ознака надзвичайних ситуацій – технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація;

класифікація надзвичайних ситуацій – система, згідно з якою надзвичайні ситуації поділяються на класи і підкласи залежно від характеру їх походження;

координаційні органи – державна, регіональні, місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ, організацій, державна, регіональні, місцеві та об'єктові спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що утворюються для координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації;

ліквідація наслідків надзвичайної ситуації – проведення комплексу заходів, що включає аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, які здійснюються у разі виникнення надзвичайної ситуації і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зони надзвичайної ситуації;

медико-психологічна реабілітація – комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників аварійно-рятувальних служб (формувань), осіб, залучених до виконання аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також постраждалих внаслідок такої надзвичайної ситуації, передусім неповнолітніх осіб;

надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності;

небезпечна подія – подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків;

небезпечний чинник – складова частина небезпечного явища (пожежа, вибух, викидання, загроза викидання небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин) або процесу, що характеризується фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створює загрозу життю та/або здоров'ю людини;

непрофесійні об'єктові аварійно-рятувальні служби – служби, що створюються з числа інженерно-технічних та інших досвідчених працівників суб'єктів господарювання, які здобули необхідні знання та навички у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і здатні за станом здоров'я виконувати роботи в екстремальних умовах;

неспеціалізована аварійно-рятувальна служба – професійна або непрофесійна аварійно-рятувальна служба, яка має підготовлених рятувальників та відповідні засоби цивільного захисту і призначена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, які не потребують відповідної спеціалізації;

об'єкт підвищеної небезпеки – об'єкт, який згідно із законом вважається таким, на якому є реальна загроза виникнення аварії та/або надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру;

оперативно-рятувальна служба цивільного захисту – спеціальне невійськове об'єднання аварійно-рятувальних та інших формувань, органів управління такими формуваннями системи центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

оповіщення – доведення сигналів і повідомлень органів управління цивільного захисту про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення;

органи управління цивільного захисту – органи виконавчої влади, виконавчі органи рад та їх структурні підрозділи, призначені для безпосереднього керівництва діяльністю у сфері цивільного захисту відповідно до компетенції;

пожежа – неконтрольований процес знищення або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для істот та навколишнього природного середовища;

пожежна безпека – відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю;

пожежна охорона – вид діяльності, який полягає у запобіганні виникненню пожеж і захисті життя та здоров'я населення, матеріальних цінностей, навколишнього природного середовища від впливу небезпечних чинників пожежі;

постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру (далі – постраждали) – особи, здоров'ю яких заподіяна шкода внаслідок надзвичайної ситуації;

професійна аварійно-рятувальна служба – аварійно-рятувальна служба, працівники якої працюють за трудовим договором, а рятувальники, крім того, проходять професійну, спеціальну фізичну, медичну та психологічну підготовку;

реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків – скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, що здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного виду та рівня надзвичайної ситуації, і полягають в організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею, рятування населення і майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну;

сили цивільного захисту – аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій;

система оповіщення – комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення;

спеціалізована аварійно-рятувальна служба – професійна аварійно-рятувальна служба, яка має підготовлених рятувальників та відповідні засоби цивільного захисту і призначена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з особливим ризиком для життя та здоров'я, зокрема для гасіння газових фонтанів, проведення водолазних та гірничорятувальних робіт;

спеціалізована служба цивільного захисту – підприємства, установи, організації, об'єднані для виконання завдань у сфері цивільного захисту відповідної функціональної спрямованості;

стихійне лихо – природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків;

техногенна безпека – відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктах господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення. Техногенна безпека характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Забезпечення техногенної безпеки є особливою (специфічною) функцією захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій [2].

1.2. ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

З метою реалізації системних заходів щодо модернізації та вдосконалення управління системою цивільного захисту прийнято низку важливих нормативно-правових актів України. Базовим документом, що забезпечив оптимізацію законодавства у сфері цивільного захисту і заклав нормативну базу для створення єдиної державної системи цивільного захисту, став прийнятий Верховною Радою України Кодекс цивільного захисту України, який затверджено Указом Президента України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI та введено в дію з 01 липня 2013 року.

Кодексом цивільного захисту України:

- удосконалено правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, зокрема щодо забезпечення безпеки та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та їх наслідків;
- створено єдину систему цивільного захисту;
- розподілено повноваження і функції у сфері цивільного захисту між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами;
- підвищено ефективність заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- усунуто протиріччя та дублювання, що містилися у нормативно-правових актах у сфері цивільного захисту.

У зв'язку з його прийняттям низка законодавчих актів України, що регулювали відносини у відповідній сфері, визнано такими, що втратили чинність, серед них закони України: «Про Цивільну оборону України», «Про пожежну безпеку», «Про війська Цивільної оборони України», «Про аварійно-рятувальні служби», «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», «Про правові засади цивільного захисту».

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [2].

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, Кодексом цивільного захисту – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Основні принципи здійснення цивільного захисту:

- 1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;
- 2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- 3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- 4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;
- 6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;
- 7) добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;
- 8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;
- 9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт [2].

РОЗДІЛ 2

ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

2.1. ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Положення про єдину державну систему цивільного захисту, типові положення про функціональну і територіальну підсистеми затверджуються Кабінетом Міністрів України [19].

Єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту.

Основною метою функціонування єдиної державної системи цивільного захисту є забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливий період.

Основними завданнями єдиної державної системи цивільного захисту є:

- 1) забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

- 2) забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- 3) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- 4) виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям, забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат;
- 5) опрацювання інформації про надзвичайні ситуації, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій;
- 6) прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;
- 7) створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- 8) оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;
- 9) захист населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- 10) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;
- 11) пом'якшення можливих наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;
- 12) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;
- 13) реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій;
- 14) інші завдання, визначені законом [2].

КЕРІВНИЦТВО ТА ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Керівництво єдиною державною системою цивільного захисту здійснює Кабінет Міністрів України.

Безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту здійснює Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС).

Єдина державна система цивільного захисту складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

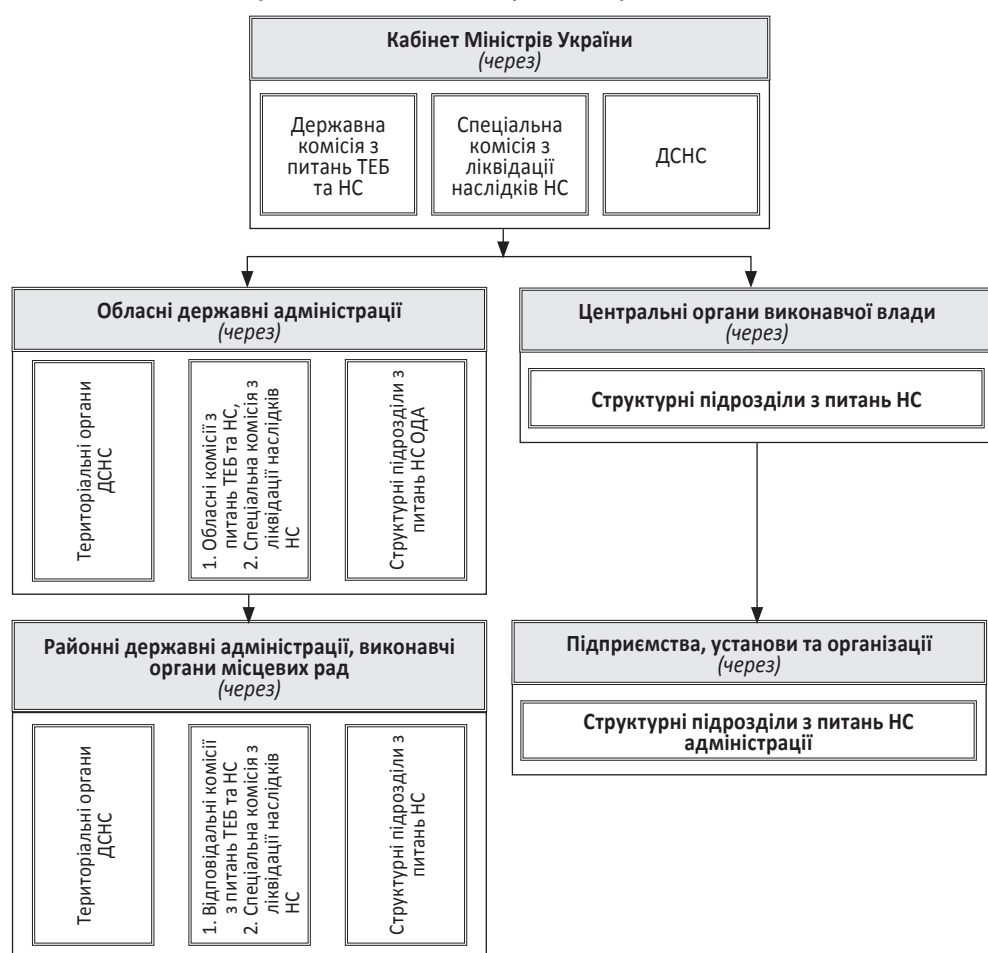
Функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – функціональні підсистеми) створюються у відповід-

них сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації.

Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – територіальні підсистеми) створюються в областях, Автономній республіці Крим, м. Києві та м. Севастополі з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні [19].

У складі єдиної державної системи цивільного захисту функціонують постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Постійно діючими органами управління цивільного захисту, до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту, є:

- *на державному рівні* – Кабінет Міністрів України, ДСНС, а також центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, та підрозділи з питань цивільного захисту у складі їх апаратів;
- *на регіональному рівні* – обласні, Київська міська держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС;
- *на місцевому рівні* – районні, районні у м. Києві держадміністрації, виконавчі органи міських (міст обласного значення) рад, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, виконавчі органи селищних та сільських рад, підрозділи територіальних органів ДСНС;
- *на об'єктовому рівні* – керівні органи підприємств, установ та організацій, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) такими органами відповідно до законодавства.

Координаційними органами є:

- *на загальнодержавному рівні* – Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- *на регіональному рівні* – комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій областей, м. Києва;
- *на місцевому рівні* – комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій районів, міст, районів у містах, селищ;
- *на об'єктовому рівні* – комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ та організацій.

Діяльність зазначених комісій провадиться відповідно до положень про них.

Для координації робіт з ліквідації наслідків конкретної надзвичайної ситуації на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні у разі потреби утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, діяльність яких провадиться відповідно до положень про такі комісії.

Для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про об'єкти в районах виникнення надзвичайних ситуацій функціонують:

- 1) *на державному рівні:*
 - оперативно-чергова служба державного центру управління в надзвичайних ситуаціях ДСНС;

– оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі їх утворення);

2) на *регіональному рівні*:

– оперативно-чергові служби пунктів управління обласних, Київської міської держадміністрацій;

– оперативно-чергові служби центрів управління в надзвичайних ситуаціях територіальних органів ДСНС;

– оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

3) на *місцевому рівні*:

– чергові служби райдержадміністрацій та виконавчих органів міських рад;

– оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення);

4) на *об'єктовому рівні* – чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (у разі їх утворення).

У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

До складу сил цивільного захисту єдиної державної системи цивільного захисту входять:

- Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;
- аварійно-рятувальні служби;
- формування цивільного захисту;
- спеціалізовані служби цивільного захисту;
- пожежно-рятувальні підрозділи (частини);
- добровільні формування цивільного захисту.

Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту функціонує в системі ДСНС.

**ПЕРЕЛІК ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ,
ЯКИМИ УТВОРЮЮТЬСЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Найменування центрального органу виконавчої влади	Найменування спеціалізованої служби, яка утворюється органом
Мінагрополітики	спеціалізована служба із захисту сільськогосподарських тварин і рослин
Міненерговугілля	спеціалізована служба енергетики
Мінрегіон	інженерна спеціалізована служба та комунально-технічна спеціалізована служба

Найменування центрального органу виконавчої влади	Найменування спеціалізованої служби, яка утворюється органом
Мінекономрозвитку	спеціалізована служба торгівлі та харчування
Держрезерв	спеціалізована служба матеріального забезпечення
Міністерство охорони здоров'я	медична спеціалізована служба
Мінінфраструктури	спеціалізована служба транспортного забезпечення
ДСНС разом з Адміністрацією Держспецзв'язку, Держкомтелерадіо	спеціалізована служба зв'язку та оповіщення
Міністерство внутрішніх справ	спеціалізована служба охорони громадського порядку
ДСНС	протипожежна спеціалізована служба
Мінпромполітики	технічна спеціалізована служба

До складу сил цивільного захисту функціональних підсистем входять:

- спеціалізовані професійні аварійно-рятувальні служби;
- об'єктові аварійно-рятувальні служби;
- об'єктові формування цивільного захисту;
- галузеві та об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту;
- державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), що забезпечують відомчу пожежну охорону;
- добровільні формування цивільного захисту.

До складу сил цивільного захисту територіальних підсистем входять:

- підрозділи (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;
- регіональні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій;
- об'єктові та територіальні формування цивільного захисту;
- територіальні та об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту;
- добровільні формування цивільного захисту [19].

2.2. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПІДСИСТЕМИ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту створюються у відповідних сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації.

Положення про функціональні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються центральними органами виконавчої влади, що їх створили, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

У разі якщо діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідного міністра, зазначені положення затверджуються такими міністрами за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

ПЕРЕЛІК ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЩО СТВОРЮЮТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПІДСИСТЕМИ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Найменування центрального органу виконавчої влади	Найменування функціональної підсистеми, що створюється органом
Мінагрополітики	підсистема захисту сільськогосподарських рослин і тварин
	підсистема охорони і захисту лісів (через Держлісагентство)
	підсистема запобігання і реагування на надзвичайні ситуації у сфері рибного господарства (через Держрибагентство)
Міністерство внутрішніх справ	підсистема забезпечення охорони громадського порядку і організації безпеки дорожнього руху
Мінприроди	підсистема моніторингу навколишнього природного середовища
	підсистема запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій в зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення
	підсистема протипаводкових заходів (через Держводгентство)
	підсистема спостереження, контролю, прогнозування геологічних і геофізичних процесів та забруднення підземних вод (через Держгеонадра)

Найменування центрального органу виконавчої влади	Найменування функціональної підсистеми, що створюється органом
Мінекономрозвитку	підсистема державного матеріального резерву (через Держрезерв)
Міненерговугілля	підсистема безпеки електроенергетичного та ядерно-промислового комплексів
	підсистема безпеки нафтогазового комплексу
	підсистема безпеки вугільно-промислового комплексу
Мінінфраструктури	підсистема запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на залізничному транспорті
	підсистема запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій на морському і річковому транспорті в акваторії торговельних портів, організації пошуково-рятувальних робіт в акваторії Чорного та Азовського морів
	підсистема запобігання і реагування на загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій у дорожньому господарстві
Мінрегіон	підсистема безпеки у сфері експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства
Міністерство охорони здоров'я	підсистема медичного, біологічного та психологічного захисту населення
	підсистема забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення
Мінпромполітики	підсистема запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків в організаціях і на об'єктах галузей промисловості
Міносвіти і науки	підсистема навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності)
Міноборони	підсистема запобігання НС і ліквідації їх наслідків у підпорядкованих організаціях, на підвідомчих об'єктах і територіях
Мінкультури	підсистема запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків на об'єктах культури та захист об'єктів культурної спадщини, планування заходів щодо евакуації матеріальних цінностей, що належать до національної культурної спадщини
ДСНС	підсистема реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт
Держкомтелерадіо	підсистема інформування населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій
Держатомрегулювання	підсистема безпеки об'єктів ядерної енергетики

Безпосереднє керівництво функціональною підсистемою покладається на керівника органу, суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему.

До складу функціональних підсистем входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту [2].

Основи створення функціональної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – функціональна підсистема), її склад, завдання та рівні визначені у Типовому положенні про функціональну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 року № 101.

Відповідно до зазначеного документа, термін «функціональна підсистема» вживається у значенні складової частини єдиної державної системи цивільного захисту, до якої входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Метою створення функціональної підсистеми є захист населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період.

Завданнями функціональної підсистеми є:

- 1) здійснення заходів цивільного захисту у відповідній сфері суспільного життя;
- 2) забезпечення готовності підпорядкованих сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації, здійснення заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій або небезпечних подій;
- 3) організація та проведення моніторингу і прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій та їх розвитку, визначення ризиків виникнення надзвичайних ситуацій у відповідній сфері суспільного життя;
- 4) своєчасне і достовірне інформування заінтересованих органів виконавчої влади та населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління відповідного центрального органу виконавчої влади;
- 5) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 6) забезпечення планування заходів цивільного захисту;
- 7) організація та проведення навчань (тренувань) з підготовки органів управління функціональної підсистеми та підпорядкованих їм сил цивільного захисту;
- 8) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в осо-

бливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади;

- 9) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- 10) здійснення заходів щодо укриття працівників суб'єктів господарювання, які належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, у захисних спорудах цивільного захисту;
- 11) розроблення та забезпечення виконання галузевих програм і планів з питань цивільного захисту;
- 12) створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- 13) інші завдання, визначені законодавством.

До складу функціональної підсистеми входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Управління функціональною підсистемою здійснюють:

- на державному рівні – центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми;
- на регіональному рівні – територіальні органи центральних органів виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми;
- на об'єктовому рівні – керівники суб'єктів господарювання.

Режими функціонування функціональної підсистеми встановлюються відповідно до статей 11-15 Кодексу цивільного захисту України, заходи з їх реалізації визначаються відповідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11.

Переведення функціональної підсистеми у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Функціональна підсистема провадить свою діяльність відповідно до планів основних заходів цивільного захисту функціональної підсистеми на рік.

Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації відповідного рівня.

На об'єктах підвищеної небезпеки розробляються плани локалізації і ліквідації наслідків аварій на таких об'єктах.

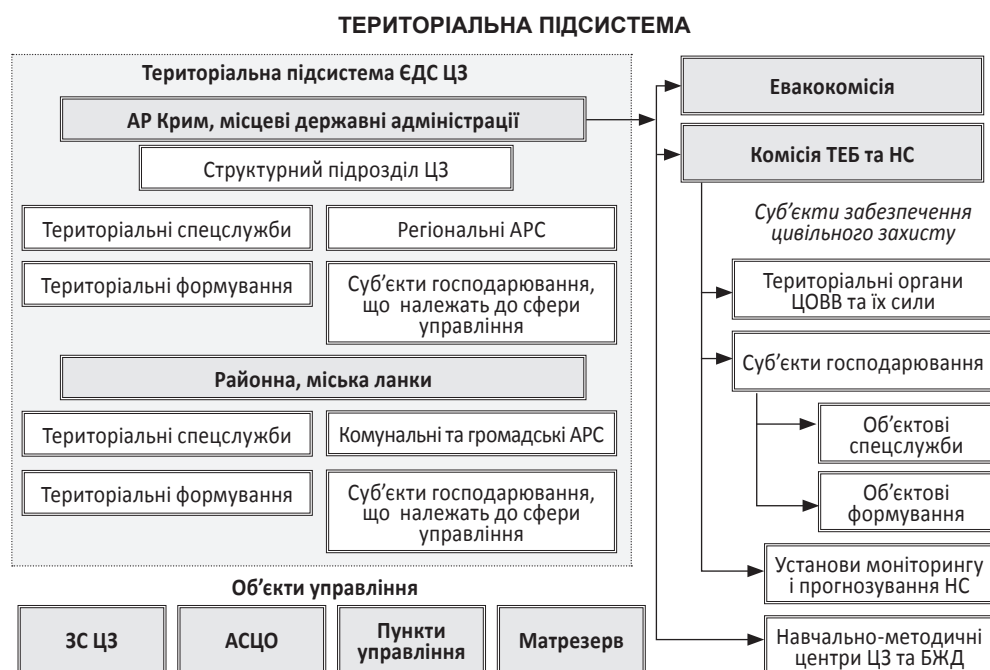
Заходи цивільного захисту в особливий період здійснюються відповідно до планів цивільного захисту на особливий період.

Заходи щодо цільової мобілізації передбачаються у відповідних мобілізаційних планах.

2.3. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ПІДСИСТЕМИ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇХ ЛАНКИ

Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту створюються в АР Крим, областях, м.Києві, м.Севастополі з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні.

Положення про територіальні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему (Типове положення про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 року № 101) і затверджуються місцевими державними адміністраціями за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

ЄДС ЦЗ	–	єдина державна система цивільного захисту
АРС	–	аварійно-рятувальна служба
ЗС ЦЗ	–	захисні споруди цивільного захисту
АСЦО	–	автоматизована система централізованого оповіщення
ТЕБ та НС	–	техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій
ЦОВВ	–	центральні органи виконавчої влади
ЦЗ та БЖД	–	цивільного захисту та безпеки життєдіяльності

У Типовому положенні про територіальну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту визначено основи створення територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – територіальна підсистема), її склад, завдання та рівні.

Термін «територіальна підсистема» вживається у значенні складової частини єдиної державної системи цивільного захисту, яка створюється в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі і до якої входять ланки територіальної підсистеми, органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Метою створення територіальної підсистеми є здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні.

Завданнями територіальної підсистеми є:

- 1) забезпечення готовності органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації або небезпечні події;
- 2) організація та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій;
- 3) планування заходів цивільного захисту;
- 4) організація та здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- 5) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;
- 6) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій або небезпечних подій;
- 7) проведення моніторингу і прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій та їх розвитку, визначення ризиків їх виникнення на території відповідного регіону, оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогностичних даних обсягу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;
- 8) ліквідація медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій та епідемій, надання екстреної медичної допомоги постраждалим у зоні надзвичайної ситуації, здійснення заходів медичного забезпечення;
- 9) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- 10) організація і проведення підготовки керівного складу та фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту;

- 11) здійснення заходів щодо створення та використання наявного фонду захисних споруд цивільного захисту для укриття населення;
- 12) створення, збереження і раціональне використання резерву матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- 13) забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період;
- 14) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;
- 15) інші завдання, визначені законом.

Територіальна підсистема складається з ланок, що утворюються:

- у районах Автономної Республіки Крим – Радою міністрів Автономної Республіки Крим;
- у районах, районах у м. Києві та Севастополі – районними, районними у м. Києві та Севастополі держадміністраціями;
- в обласних центрах, містах обласного і районного значення – органами місцевого самоврядування.

До складу територіальної підсистеми та її ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання.

Управління територіальною підсистемою здійснюють:

- на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС;
- на місцевому рівні – районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, виконавчі органи селищних та сільських рад, підрозділи територіальних органів ДСНС;
- на об'єктовому рівні – керівник суб'єкта господарювання, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) відповідно до законодавства.

До складу територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту входять територіальні спеціалізовані служби цивільного захисту, що утворюються органами управління і суб'єктами господарювання відповідно до законодавства.

Режими функціонування територіальної підсистеми встановлюються відповідно до статей 11–15 Кодексу цивільного захисту України, заходи з їх реалізації визначаються відповідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11.

Переведення територіальної підсистеми у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Територіальна підсистема та її ланки проводять свою діяльність відповідно до планів основних заходів цивільного захисту на рік.

Функціонування територіальної підсистеми, її ланок та проведення заходів цивільного захисту в особливий період здійснюються відповідно до плану цивільного захисту на особливий період.

Заходи із запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюються на основі планів реагування на надзвичайні ситуації.

На об'єктах підвищеної небезпеки розробляються плани локалізації і ліквідації наслідків аварій на таких об'єктах.

З метою забезпечення здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій на території регіону проводиться постійний моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій.

Сили цивільного захисту, крім добровільних формувань цивільного захисту, укомплектовуються та забезпечуються органами управління цивільного захисту, що їх утворили, з урахуванням необхідності проведення робіт, пов'язаних з реагуванням на надзвичайну ситуацію або запобіганням її виникненню в автономному режимі протягом не менш як трьох діб.

2.4. РЕЖИМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Залежно від масштабу і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, в Україні або в межах конкретної її території відповідно до Кодексу Цивільного Захисту України встановлюється один із таких режимів функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

- повсякденного функціонування;
- підвищеної готовності;
- надзвичайної ситуації;
- надзвичайного стану.

В умовах нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій єдина державна система цивільного захисту функціонує *в режимі повсякденного функціонування*.

Підставами для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для єдиної державної системи цивільного захисту **режиму підвищеної готовності** є: на державному рівні – загроза виникнення надзвичайної ситуації державного рівня;

- на регіональному рівні – загроза виникнення надзвичайної ситуації регіонального рівня;
- на місцевому рівні – загроза виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня.

Підставами для тимчасового введення в Україні або в межах конкретної її території для єдиної державної системи цивільного захисту **режиму надзвичайної ситуації** є:

- на державному рівні – виникнення надзвичайної ситуації, що класифікується як ситуація державного рівня;
- на регіональному рівні – виникнення надзвичайної ситуації, що класифікується як ситуація регіонального рівня;
- на місцевому рівні – виникнення надзвичайної ситуації, що класифікується як ситуація місцевого рівня.

Рівень надзвичайної ситуації визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 року № 368.

Режим підвищеної готовності та режим надзвичайної ситуації в Україні або в межах конкретної її території вводиться: за рішенням Кабінету Міністрів України – на території усієї держави або її окремих регіонів;

- за рішенням обласних, Київської міської держадміністрацій – на території відповідного регіону;
- за рішенням райдержадміністрацій та органів місцевого самоврядування – на території відповідного району (міста).

У період дії **надзвичайного стану** в разі його введення єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно-правовими актами.

В **особливий період** єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також іншими нормативно-правовими актами.

Основними завданнями, що виконуються єдиною державною системою цивільного захисту, є:

1) у режимі повсякденного функціонування:

– забезпечення спостереження, гідрометеорологічного прогнозування та здійснення контролю за станом навколишнього природного середовища та небезпечних процесів, що можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної не-

безпеки і прилеглих до них територіях, а також на територіях, на яких існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;

- забезпечення здійснення планування заходів цивільного захисту;
 - здійснення цілодобового чергування пожежно-рятувальних підрозділів;
 - розроблення і виконання цільових та науково-технічних програм запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і зменшення можливих втрат;
 - здійснення планових заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення безпеки та захисту населення і територій від таких ситуацій, а також заходів щодо підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту;
 - забезпечення готовності органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням;
 - організація підготовки фахівців цивільного захисту, підготовка керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо цивільного захисту, навчання населення діям у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
 - створення і поновлення матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків;
 - організація та проведення моніторингу надзвичайних ситуацій, визначення ризиків їх виникнення;
 - підтримання у готовності автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;
- 2) у режимі підвищеної готовності:**
- здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про загрозу виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії у можливій зоні надзвичайної ситуації;
 - формування оперативних груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації;
 - посилення спостереження та контролю за гідрометеорологічною обстановкою, ситуацією на потенційно небезпечних об'єктах, території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами, території, на якій існує загроза виникнення геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, а також здійснення постійного прогнозування можливості виникнення надзвичайних ситуацій та їх масштабів;
 - уточнення (у разі потреби) планів реагування на надзвичайні ситуації, здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню;
 - уточнення та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від можливих надзвичайних ситуацій;
 - приведення у готовність наявних сил і засобів цивільного захисту, залучення у разі потреби додаткових сил і засобів;
- 3) у режимі надзвичайної ситуації:**
- здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про виникнення надзвичайної ситуації та інформування його про дії в умовах такої ситуації;

- призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та утворення у разі потреби спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- визначення зони надзвичайної ситуації;
- здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;
- організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, залучення для цього необхідних сил і засобів;
- організація та здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення;
- організація та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів;
- організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків надзвичайної ситуації;
- здійснення безперервного контролю за розвитком надзвичайної ситуації та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;
- інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток надзвичайної ситуації та заходи, що здійснюються;

4) *у режимі надзвичайного стану* – виконання завдань відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану».

З моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях єдина державна система цивільного захисту переводиться у режим функціонування в умовах особливого періоду в повному обсязі або у межах відповідних регіонів.

Підготовка єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється завчасно у мирний час.

Переведення ЄДС ЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Виконання завдань цивільного захисту під час функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах особливого періоду здійснюється у взаємодії з відповідним військовим командуванням.

В особливий період єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до Кодексу цивільного захисту України та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з вимогами законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також інших нормативно-правових актів [2],[19].

РОЗДІЛ 3

ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

3.1. ПОВНОВАЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До повноважень Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту належить:

- 1) керівництво єдиною державною системою цивільного захисту;
- 2) організація здійснення заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) встановлення порядку віднесення міст до відповідних груп цивільного захисту, а суб'єктів господарювання – до відповідних категорій цивільного захисту;
- 4) віднесення міст до груп цивільного захисту, затвердження їх переліку;
- 5) створення резерву засобів індивідуального захисту та матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, визначення їх обсягу і порядку використання;
- 6) вжиття заходів щодо забезпечення готовності єдиної державної системи цивільного захисту до дій в умовах надзвичайних ситуацій та в особливий період;
- 7) визначення порядку переведення єдиної державної системи цивільного захисту з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду;
- 8) залучення сил цивільного захисту до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гуманітарних операцій за межами України;
- 9) забезпечення здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій;
- 10) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання в особливий період;
- 11) забезпечення реалізації вимог техногенної та пожежної безпеки;

12) визначення мобілізаційного завдання для задоволення потреб цивільного захисту та порядку накопичення, зберігання і використання мобілізаційних резервів для потреб цивільного захисту в особливий період;

13) визначення порядку підготовки та здійснення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;

14) визначення порядку розроблення планів цивільного захисту на особливий період та інших планів у сфері цивільного захисту;

15) затвердження щорічного плану основних заходів цивільного захисту України та плану комплектування з навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту;

16) визначення порядку навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях;

17) здійснення інших повноважень, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими актами [2].

3.2. ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЯКИЙ ЗАБЕЗПЕЧУЄ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗУЄ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До системи центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, входять сили цивільного захисту, навчальні заклади та наукові установи, заклади охорони здоров'я (медичні підрозділи) (далі – органи та підрозділи цивільного захисту), які входять до сфери його управління.

Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту:

1) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;

2) формує проекти планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та особливий період і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України, організовує планування заходів цивільного захисту центральними та місцевими органами виконавчої влади;

3) проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок;

4) здійснює оповіщення та інформування центральних та місцевих органів виконавчої влади про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, здійснює методичне керівництво щодо створення і на-

лежного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різних рівнів;

5) залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та координує їх діяльність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівнів, організовує проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснює контроль за їх проведенням;

6) забезпечує гасіння пожеж, рятування людей та надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших деяких видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю населення чи призводять до завдання матеріальних збитків;

7) організовує та забезпечує охорону від пожеж підприємств, установ, організацій та інших об'єктів на підставі договорів в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

8) здійснює організацію авіаційного пошуку і рятування повітряних суден, що зазнають або зазнали лиха, координує проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами і засобами центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

9) бере участь у роботі комісій з розслідування авіаційних подій;

10) здійснює безпосереднє управління заходами з переведення єдиної державної системи цивільного захисту з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду;

11) бере участь у розробленні мобілізаційного плану держави;

12) розгортає у разі проведення мобілізації спеціальні формування, призначені для виконання окремих завдань цивільного захисту міст, віднесених до груп цивільного захисту, та суб'єктів господарювання, віднесених до категорій цивільного захисту;

13) веде облік осіб, які проходять службу цивільного захисту, а також тих, які уклали контракт про перебування у резерві служби цивільного захисту;

14) визначає потребу в фінансових та матеріально-технічних ресурсах органів та підрозділів цивільного захисту для виконання ними завдань особливого періоду та у разі проведення цільової мобілізації, подає відповідні пропозиції до центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного і соціального розвитку;

15) здійснює координацію, організацію та методичне керівництво щодо визначення стану готовності функціональних і територіальних підсистем до вирішення завдань цивільного захисту у мирний час та в особливий період;

16) формує та реалізує заходи державної політики щодо створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку;

17) формує та реалізує заходи державної політики щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, здійснює роботу щодо віднесення населених пунктів та об'єктів національної економіки до груп (категорій) з цивільного захисту, надає на запити замовників вихідні дані та вимоги, необхідні для розроблення та проектування цих заходів;

18) формує та реалізує заходи державної політики у сфері радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій при виникненні радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних з виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин, встановлює вимоги для засобів радіаційного і хімічного захисту населення та аварійно-рятувальних формувань;

19) здійснює прогнозування спільно із центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

20) здійснює реалізацію державної політики стосовно заходів з евакуації населення, координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання з цих питань;

21) забезпечує у межах своїх повноважень реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

22) здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надання екстреної медичної допомоги у зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу, ветеранів служби цивільного захисту (війни) та членів їхніх сімей;

23) видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік;

24) забезпечує виконання заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності під час проведення антитерористичних операцій, проводить просвітницьку та практично-навчальну роботу з метою підготовки населення до дій в умовах вчинення терористичного акту;

25) виконує піротехнічні роботи, пов'язані зі знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, затверджує порядок організації таких робіт та порядок взаємодії під час їх виконання;

26) затверджує статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

27) затверджує порядок організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб у підпорядкованих органах та підрозділах;

28) здійснює атестацію та сертифікацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників;

29) здійснює контроль за готовністю авіаційних сил та засобів пошуку і рятування до проведення пошуку і рятування, за організацією пошуково-рятувального забезпечення польотів повітряних суден авіації центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

30) вносить до відповідних органів пропозиції щодо припинення польотів у разі порушення вимог нормативних документів з питань пошуково-рятувального забезпечення до усунення недоліків;

31) затверджує порядок організації використання авіаційних сил і засобів для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на території України;

32) проводить експертизи надзвичайних ситуацій та визначає їх рівні;

33) затверджує загальнодержавні правила техногенної та пожежної безпеки, а також вимоги, інструкції і методики, інші нормативно-правові акти у сфері техногенної та пожежної безпеки, які є обов'язковими для всіх підприємств, установ, організацій;

34) здійснює нормативно-правове регулювання щодо порядку організації та здійснення державного нагляду у сферах пожежної і техногенної безпеки, дозвольно-реєстраційної діяльності, оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, порядку та умов застосування запобіжних заходів;

35) затверджує перелік критеріїв, за якими проводиться розмежування категорій зон радіоактивно забруднених територій;

36) затверджує відомчі норми і правила щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

37) здійснює виконання актів Верховної Ради України, Президента України про надання Україною гуманітарної допомоги іншим державам, у тому числі організовує закупівлю послуг із завантаження, вивезення та складування вантажів, здійснює їх супроводження до місця призначення та передачу отримувачам гуманітарної допомоги;

38) затверджує перелік центрів медико-психологічної реабілітації, порядок проходження медико-психологічної реабілітації, положення про медико-психологічну реабілітацію та відповідність санаторно-курортних установ вимогам медико-психологічної реабілітації;

39) визначає основні напрями розвитку відомчої науки, виступає замовником наукових робіт, бере участь у проведенні прикладних науково-дослідних робіт щодо всебічного розвитку напрямів своєї відповідальності;

ті, розробляє та затверджує галузеві стандарти з питань цивільного захисту, рятувальної справи та гідрометеорологічної діяльності;

40) організовує та визначає порядок проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;

41) організовує навчання з питань цивільного захисту посадових осіб центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання, організовує розроблення, розглядає та затверджує програми з навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, організовує та контролює їх виконання;

42) встановлює порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;

43) здійснює функції з організації та навчально-методичного забезпечення навчання (підвищення кваліфікації за цільовим призначенням) керівних кадрів і фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту, затверджує навчальні плани і програми післядипломної професійної освіти;

44) затверджує навчальні програми перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів сфери цивільного захисту;

45) затверджує типові положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

46) затверджує освітньо-професійні програми підготовки магістрів для професійної діяльності на державній службі у сфері цивільного захисту в межах напряму підготовки «Державне управління»;

47) бере участь у формуванні державного оборонного замовлення;

48) здійснює реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, територіальних органах, спеціальних формуваннях і підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

49) здійснює міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту;

50) створює та веде Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів;

51) здійснює інші повноваження відповідно до Конституції та законів України [2].

3.3. ПОВНОВАЖЕННЯ ІНШИХ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До повноважень інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту належить:

1) забезпечення цивільного захисту у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику відповідний орган виконавчої влади;

2) здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій;

3) забезпечення виконання завдань цивільного захисту створеними ними функціональними підсистемами;

4) розроблення та забезпечення реалізації галузевих програм і планів заходів з питань цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;

5) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в особливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади;

6) забезпечення реалізації вимог техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки та інших суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити загрозу виникнення аварії;

7) керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, суб'єктами господарювання, основна діяльність яких спрямована або може бути спрямована на виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, спеціалізованими службами цивільного захисту, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;

8) забезпечення виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, заходів і робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

9) визначення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування загальної потреби у захисних спорудах цивільного захисту для суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

10) організація здійснення заходів щодо створення, утримання та використання фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

11) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, та захисних споруд цивільного захисту державної власності, що перебувають на балансі суб'єктів господарювання приватної форми власності;

12) організація проведення технічної інвентаризації фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

13) виключення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сховищ та протирадіаційних укриттів з фонду захисних споруд цивільного захисту;

14) віднесення суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорій цивільного захисту відповідно до основних показників та затвердження їх переліку;

15) організація створення автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення на об'єктах підвищеної небезпеки, що належать до сфери їх управління;

16) здійснення методичного керівництва суб'єктами господарювання, що належать до сфери їх управління, стосовно виконання ними вимог техногенної та пожежної безпеки, а також контролю за виконанням зазначених вимог;

17) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

18) забезпечення навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

19) розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

20) створення та ведення Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів;

21) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими актами.

Організація заходів цивільного захисту у функціональних підсистемах і забезпечення техногенної та пожежної безпеки у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, здійснюються підрозділами з питань цивільного захисту, які створюються такими органами у складі їх апаратів.

Положення про підрозділи з питань цивільного захисту центрального органу виконавчої влади затверджується відповідним центральним органом виконавчої влади.

У центральних органах виконавчої влади, які не створюють функціональні підсистеми, призначаються працівники з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

Основні функції з питань цивільного захисту, що належать до компетенції відповідного центрального органу виконавчої влади, визначаються в положенні про цей орган [2].

3.4. ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До повноважень місцевих державних адміністрацій у сфері цивільного захисту належить:

1) забезпечення цивільного захисту на відповідній території;

2) забезпечення виконання завдань створеними ними територіальними підсистемами та їх ланками;

3) забезпечення реалізації вимог техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах та інших суб'єктах господарювання, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії, що належать до сфери їх управління;

4) розроблення та забезпечення реалізації регіональних, місцевих програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;

5) керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, місцевою та добровільною пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;

6) створення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та підтримання у постійній готовності територіальної системи централізованого оповіщення, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування;

7) забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;

8) організація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території, а також радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій;

9) організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

10) організація та здійснення евакуації населення, майна у безпечні райони, їх розміщення, створення служб медицини катастроф, необхідних для надання екстреної медичної допомоги та життєзабезпечення населення;

11) контроль за станом навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією, за місцями захоронення біологічних матеріалів, заражених активними формами бактерій;

12) розроблення та здійснення на відповідній території заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, в особливий період;

13) підготовка пропозицій щодо віднесення міст до груп цивільного захисту та подання їх центральному органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

14) віднесення відповідно до основних показників суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорії цивільного захисту та затвердження їх переліку у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України;

15) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

16) завчасне накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення, яке проживає у прогнозованих зонах хімічного забруднення і зонах спостереження суб'єктів господарювання радіаційної небезпеки I і II категорій, та формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки;

17) взаємодія з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, щодо виконання завдань цивільного захисту;

18) організація та забезпечення життєдіяльності постраждалих від надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій;

19) забезпечення соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, зокрема виплати матеріальної допомоги;

20) створення на регіональному та місцевому рівнях комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, а в разі виникнення надзвичайних ситуацій – спеціальних комісій з їх ліквідації (за потреби), забезпечення їх функціонування;

21) забезпечення навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб місцевих державних адміністрацій, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, керівників та їх заступників, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

22) організація виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту;

23) визначення потреби фонду захисних споруд цивільного захисту;

24) планування та організація роботи з дообладнання або спорудження в особливий період підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення;

25) прийняття рішень про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності;

26) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту;

27) здійснення контролю за утриманням та станом готовності захисних споруд цивільного захисту;

28) організація проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, виключення їх за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з фонду таких споруд;

29) розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

30) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими актами [2].

3.5. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До повноважень органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту належить:

1) забезпечення цивільного захисту на відповідній території;

2) забезпечення виконання завдань створеними ними ланками територіальних підсистем;

3) забезпечення реалізації вимог техногенної та пожежної безпеки на суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії;

4) розроблення та забезпечення реалізації програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;

5) керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, місцевою та добровільною пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;

6) створення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та підтримання у постійній готовності місцевої системи централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування;

7) забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;

8) організація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території міст, селищ та сіл, а також радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій;

9) організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

10) організація та здійснення евакуації населення, майна у безпечні райони, їх розміщення та життєзабезпечення населення;

11) контроль за станом навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією;

12) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання в особливий період, що належать до сфери їх управління;

13) підготовка пропозицій щодо віднесення міст до груп цивільного захисту та подання їх відповідним обласним державним адміністраціям;

14) віднесення суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорій цивільного захисту відповідно до основних показників та затвердження їх переліку;

15) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

16) завчасне накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення, яке проживає у прогнозованих зонах хімічного забруднення і зонах спостереження суб'єктів господарювання радіаційної небезпеки I і II категорій, та формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки;

17) взаємодія з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, щодо виконання завдань цивільного захисту;

18) організація та забезпечення життєдіяльності постраждалих від надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій;

19) забезпечення складення довідок про визнання особи постраждалою внаслідок надзвичайної ситуації, списків (реєстрів) постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, відповідно до яких надається матеріальна допомога, списків загиблих осіб на підставі їх ідентифікації;

20) забезпечення соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, зокрема виплати матеріальної допомоги;

21) створення у містах комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, а в разі виникнення надзвичайних ситуацій – спеціальних комісій з їх ліквідації (за потреби), забезпечення їх функціонування;

22) забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

23) організація виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту;

24) визначення потреби фонду захисних споруд цивільного захисту;

25) планування та організація роботи з дообладнання або спорудження в особливий період підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення;

26) прийняття рішень про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності у разі банкрутства (ліквідації) суб'єкта господарювання, на балансі якого вона перебуває, та безхазяйних захисних споруд;

27) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту;

28) здійснення контролю за утриманням та станом готовності захисних споруд цивільного захисту;

29) організація проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, виключення їх за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з фонду захисних споруд цивільного захисту;

30) реалізація заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання комунальної форми власності;

31) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими актами.

Організація заходів цивільного захисту в територіальних підсистемах здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування [2].

3.6. ЗАВДАННЯ І ОBOB'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ВИМОГИ ЩОДО СТВОРЕННЯ (ПРИЗНАЧЕННЯ) КЕРІВНИКАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До завдань і обов'язків суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту належить:

1) забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання;

2) забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;

3) розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку населення у разі виникнення аварії;

4) організація та здійснення під час виникнення надзвичайних ситуацій евакуаційних заходів щодо працівників та майна суб'єкта господарювання;

5) створення об'єктових формувань цивільного захисту відповідно до Кодексу цивільного захисту України та інших законодавчих актів, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;

6) створення диспетчерських служб відповідно до Кодексу цивільного захисту України та інших законів, необхідних для забезпечення безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;

7) проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснення заходів щодо не перевищення прийнятних рівнів таких ризиків;

8) здійснення навчання працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки;

9) декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;

10) розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;

11) проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту;

12) забезпечення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання відповідно до вимог статті 133 Кодексу цивільного захисту України;

13) здійснення за власні кошти заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

14) забезпечення безперешкодного доступу посадових осіб органів державного нагляду, працівників аварійно-рятувальних служб, з якими укладені угоди про аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання, для проведення обстежень на відповідність протиаварійних заходів планам локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктах, сил цивільного захисту – для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

15) забезпечення дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту;

16) здійснення обліку захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні);

17) дотримання протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режиму;

18) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

19) розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

20) розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної безпеки, здійснення постійного контролю за їх виконанням;

21) забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;

22) утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;

23) здійснення заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;

24) своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про несправність протипожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на відповідній території;

25) виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими актами [2].

Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання здійснюється підрозділами (посадовими особами) з питань цивільного захисту, які створюються (призначаються) керівниками зазначених суб'єктів господарювання з урахуванням таких вимог:

1) у суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту, з чисельністю працюючих понад 3 тисячі осіб створюються підрозділи з питань цивільного захисту;

2) у суб'єктах господарювання, а також закладах охорони здоров'я із загальною чисельністю працюючих та осіб, які перебувають на лікуванні, від 200 до 3 тисяч осіб та у суб'єктах господарювання, віднесених до другої категорії цивільного захисту, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

3) у навчальних закладах з денною формою навчання з чисельністю 500 і більше осіб, які навчаються, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

4) у суб'єктах господарювання з чисельністю працюючих до 200 осіб призначаються особи з питань цивільного захисту за рахунок штатної чисельності суб'єкта господарювання.

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до Закону як підприємці, виконують заходи цивільного захисту особисто.

Порядок діяльності підрозділів з питань цивільного захисту або призначених осіб визначається відповідними положеннями про них або посадовими інструкціями. Положення про підрозділ (посадова інструкція працівника) з питань цивільного захисту затверджується керівником, що його створив (призначив), на підставі типового положення про такий підрозділ, що затверджується центральним органом виконавчої влади,

який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [2].

3.7. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Громадяни України мають право на:

- 1) отримання інформації про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху;
- 2) забезпечення засобами колективного та індивідуального захисту та їх використання;
- 3) звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту від надзвичайних ситуацій;
- 4) участь у роботах із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільних формувань цивільного захисту;
- 5) отримання заробітної плати за роботу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі залучення до таких робіт згідно з трудовими договорами;
- 6) соціальний захист та відшкодування відповідно до законодавства шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю та майну внаслідок надзвичайних ситуацій або проведення робіт із запобігання та ліквідації наслідків;
- 7) медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних і психологічних травм.

Громадяни України зобов'язані:

- 1) дотримуватися правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях;
- 2) дотримуватися заходів безпеки у побуті та повсякденній трудовій діяльності, не допускати порушень виробничої і технологічної дисципліни, вимог екологічної безпеки, охорони праці, що можуть призвести до надзвичайної ситуації;
- 3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення, надання домедичної допомоги постраждалим, правила користування засобами захисту;
- 4) повідомляти службі екстреної допомоги населенню про виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) у разі виникнення надзвичайної ситуації до прибуття аварійно-рятувальних підрозділів вживати заходів для рятування населення і майна;

- 6) дотримуватися протиепідемічного, протиепізоотичного та протіепіфітотичного режимів, режимів радіаційного захисту;
- 7) виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогащення, навчати дітей обережному поводженню з вогнем.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, у разі виникнення надзвичайних ситуацій користуються тими самими правами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

РОЗДІЛ 4

СИЛИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

4.1. СКЛАД ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

До сил цивільного захисту належать:

- 1) Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;
- 2) аварійно-рятувальні служби;
- 3) формування цивільного захисту;
- 4) спеціалізовані служби цивільного захисту;
- 5) пожежно-рятувальні підрозділи (частини);
- 6) добровільні формування цивільного захисту.

Основними завданнями сил цивільного захисту є:

- 1) проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них;
- 2) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 3) гасіння пожеж;
- 4) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;
- 5) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боеприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань;
- 6) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
- 7) проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;
- 8) надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;

- 9) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;
- 10) надання допомоги іноземним державам щодо проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 11) проведення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій.

Сили цивільного захисту можуть залучатися до проведення відновлювальних робіт [2].

4.2. АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНІ СЛУЖБИ

Аварійно-рятувальні служби поділяються на:

- 1) державні, регіональні, комунальні, об'єктові та громадських організацій;
- 2) спеціалізовані та неспеціалізовані;
- 3) професійні та непрофесійні.

Аварійно-рятувальні служби утворюються:

- 1) державні – центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, іншими центральними органами виконавчої влади;
- 2) регіональні – радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі відповідно;
- 3) комунальні – органами місцевого самоврядування у місті, районі міста, селищі, селі;
- 4) об'єктові – керівником суб'єкта господарювання, що експлуатує об'єкти підвищеної небезпеки;
- 5) громадських організацій – громадською організацією відповідно до закону.

Державні, регіональні, комунальні аварійно-рятувальні служби і аварійно-рятувальні служби громадських організацій, створені на професійній основі, є юридичними особами.

Спеціалізовані професійні аварійно-рятувальні служби, діяльність яких пов'язана з організацією та проведенням гірничорятувальних робіт, є воєнізованими.

Непрофесійні об'єктові аварійно-рятувальні служби створюються з числа інженерно-технічних та інших досвідчених працівників суб'єктів господарювання, які мають необхідні знання та навички у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і здатні за станом здоров'я виконувати роботи в екстремальних умовах.

Працівники аварійно-рятувальної служби поділяються на основних та допоміжних.

До основних працівників аварійно-рятувальної служби належать працівники, які організують і виконують аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи та забезпечують готовність аварійно-рятувальних служб до проведення таких робіт. Основні працівники професійної аварійно-рятувальної служби поділяються на керівних та рядових.

До допоміжних працівників професійної аварійно-рятувальної служби належать працівники, які забезпечують її повсякденну діяльність.

Особливим видом аварійно-рятувальних служб є служби медицини катастроф, які діють у складі центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф системи екстреної медичної допомоги, що створюються органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями в Автономній Республіці Крим, областей, міст Києва та Севастополя відповідно до закону.

Типове положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф затверджується Кабінетом Міністрів України.

Статут аварійно-рятувальної служби або положення про аварійно-рятувальну службу розробляється на підставі типового статуту (положення) аварійно-рятувальної служби та затверджується органом виконавчої влади, органом місцевого самоврядування, суб'єктом господарювання, які утворили таку службу.

Державні, комунальні аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій набувають статусу юридичної особи з дня їх державної реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб. Статуту державних, комунальних аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій, які подаються державному реєстратору, мають бути погоджені з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

На аварійно-рятувальні служби покладається виконання таких завдань:

- 1) аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій;
- 2) подання місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання пропозицій щодо поліпшення протиаварійного стану суб'єктів господарювання і територій та усунення виявлених порушень вимог щодо дотримання техногенної безпеки;

- 3) невідкладне інформування керівників суб'єктів господарювання, які експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки, про виявлення порушень вимог пожежної та техногенної безпеки на таких суб'єктах господарювання;
- 4) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;
- 5) виконання робіт із запобігання виникненню та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій і щодо захисту від них населення і територій;
- 6) захист навколишнього природного середовища та локалізація зони впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварій та катастроф;
- 7) забезпечення готовності своїх органів управління, сил і засобів до дій за призначенням;
- 8) пошук і рятування людей на уражених об'єктах і територіях, надання у можливих межах невідкладної, у тому числі медичної, допомоги особам, які перебувають у небезпечному для життя й здоров'я стані, на місці події та під час евакуації до лікувальних закладів;
- 9) ліквідація особливо небезпечних проявів надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіаційного та бактеріального зараження, інших небезпечних проявів;
- 10) контроль за готовністю об'єктів і територій, що ними обслуговуються, до проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 11) участь у розробленні та погодженні планів локалізації і ліквідації аварій на об'єктах і територіях, що ними обслуговуються;
- 12) організація ремонту та технічного обслуговування аварійно-рятувальних засобів, розроблення та виробництво їх окремих зразків;
- 13) участь у підготовці працівників підприємств, установ та організацій і населення до дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Аварійно-рятувальні служби мають право на:

- 1) отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання покладених на службу завдань;
- 2) безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання та їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) встановлення вимог щодо додержання заходів безпеки для всіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації;

- 4) проведення під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій документування, кіно- і відеозйомки, фотографування та звукозапису;
- 5) тимчасову заборону або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зони надзвичайної ситуації.

Завдання і функції конкретних аварійно-рятувальних служб визначаються їх статутами чи положеннями, які погоджуються з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та затверджуються згідно із законодавством.

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності аварійно-рятувальних служб здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, підприємств, установ, організацій, що створюють аварійно-рятувальні служби, коштів від надання додаткових платних послуг, а також добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, інших не заборонених законодавством джерел.

Аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання і територій.

Суб'єкти господарювання та окремі території, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі аварійно-рятувальними службами, які пройшли атестацію в установленому порядку.

Аварійно-рятувальне обслуговування передбачає надання послуг з проведення відповідних робіт із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій (профілактики), локалізації і ліквідації наслідків аварій, інших послуг відповідно до укладеної угоди.

Суб'єкти господарювання, галузі та окремі території, які підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню, а також порядок такого обслуговування визначаються Кабінетом Міністрів України.

Надання платних послуг аварійно-рятувальними службами. Державні, регіональні та комунальні аварійно-рятувальні служби можуть надавати платні послуги, що не суперечать та не перешкоджають їх основній діяльності.

Перелік платних послуг визначається Кабінетом Міністрів України [2].

4.3. ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНА СЛУЖБА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту функціонує в системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, і складається з органів управління, аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування, аварійно-рятувальних формувань спеціального призначення, спеціальних авіаційних, морських та інших формувань, державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин), навчальних центрів, формувань та підрозділів забезпечення.

Організація та порядок повсякденної діяльності Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та функціонування її під час виконання завдань за призначенням визначаються Положенням про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Для аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту рішенням керівника центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, встановлюються зони відповідальності щодо реагування на надзвичайні ситуації.

Критерії утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях та перелік суб'єктів господарювання, де утворюються такі підрозділи (частини), визначаються Кабінетом Міністрів України.

До повноважень Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту належить:

- 1) аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі об'єктів підвищеної небезпеки та окремих територій, що перебувають у власності, володінні або користуванні суб'єктів господарювання, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;
- 2) подання місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання пропозицій щодо поліпшення протиаварійного стану об'єктів підвищеної небезпеки та окремих територій, що перебувають у власності, володінні або користуванні суб'єктів господарювання, та усунення виявлених порушень вимог щодо дотримання техногенної безпеки;

- 3) невідкладне інформування керівників суб'єктів господарювання, що експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки, про виявлення порушень вимог техногенної безпеки;
- 4) отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання покладених на службу завдань;
- 5) безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання та їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж;
- 6) право вимагати від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації, додержання встановлених заходів безпеки;
- 7) проведення під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій документування, кіно- і відеозйомки, фотографування та звукозапису;
- 8) участь у роботі комісій з розслідування причин виникнення надзвичайних ситуацій у суб'єктів господарювання і на територіях, що нею обслуговуються;
- 9) тимчасова заборона або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зони надзвичайної ситуації, місці гасіння пожежі, а також доступу громадян на окремі об'єкти і території;
- 10) здійснення аварійно-рятувального забезпечення туристичних груп та окремих туристів.

Повноваження Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та інших професійних аварійно-рятувальних служб можуть бути обмежені на територіях та у суб'єктів господарювання, у яких відповідно до Закону України «Про державну таємницю» встановлено спеціальні перепускні та внутрішньооб'єктові режими.

Для здійснення заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій органи управління і формування Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту використовують спеціальні транспортні засоби. Перевага таких засобів у дорожньому русі, а також правила встановлення спеціальних світлових і звукових сигнальних пристроїв та нанесення кольорово-графічних позначень на них визначаються актами законодавства [2].

4.4. СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Спеціалізовані служби цивільного захисту (енергетики, захисту сільськогосподарських тварин і рослин, інженерні, комунально-технічні, матеріального забезпечення, медичні, зв'язку і оповіщення, протипожежні, торгівлі та харчування, технічні, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку) утворюються для проведення спеціальних робіт і

заходів з цивільного захисту та їх забезпечення, що потребують залучення фахівців певної спеціальності, техніки і майна спеціального призначення:

- 1) *об'єктові* – на суб'єкті господарювання (шляхом формування з працівників суб'єкта господарювання ланок, команд, груп, що складають відповідні спеціалізовані служби цивільного захисту) – керівником суб'єкта господарювання;
- 2) *галузеві* – у системі центрального органу виконавчої влади (шляхом зведення об'єктових підрозділів у відповідну галузеву спеціалізовану службу цивільного захисту) – центральним органом виконавчої влади. Перелік центральних органів виконавчої влади, в яких утворюються спеціалізовані служби цивільного захисту, визначається Положенням про єдину державну систему цивільного захисту;
- 3) *територіальні* (шляхом об'єднання об'єктових підрозділів у відповідну територіальну спеціалізовану службу цивільного захисту місцевого рівня або об'єднання територіальних спеціалізованих служб цивільного захисту місцевого рівня у регіональну спеціалізовану службу цивільного захисту):
 - а) в Автономній Республіці Крим – Радою міністрів автономної Республіки Крим або іншим органом, визначеним відповідно до нормативно – правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
 - б) в області, містах Києві та Севастополі, районі – місцевою державною адміністрацією;
 - в) у місті обласного значення – органом місцевого самоврядування.

Органом управління спеціалізованою службою цивільного захисту є:

- 1) відповідний орган, визначений місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування;
- 2) відповідний структурний підрозділ центрального органу виконавчої влади.

Спеціалізовані служби цивільного захисту мають право на:

- 1) отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для проведення робіт з цивільного захисту;
- 2) безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання і їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) встановлення вимог щодо додержання заходів безпеки для всіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації.

Основні завдання спеціалізованих служб цивільного захисту визначаються Положенням про них [2].

4.5. ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Основні питання створення та функціонування формувань цивільного захисту викладені у постанові Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 року № 787 «Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту».

Формування цивільного захисту утворюються для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також для проведення відновлювальних робіт, які потребують залучення великої кількості населення і техніки.

Формування цивільного захисту утворюються як пости, ланки, групи, бригади, колони, команди та загони на непрофесійній основі і входять до складу сил цивільного захисту.

Залежно від призначення формування цивільного захисту можуть бути рятувальні, аварійно-відновлювальні, аварійно-технічні, пожежні, інженерні, медичні, транспортні, ремонтні, а також формування радіаційного і хімічного спостереження, санітарної обробки людей, спеціальної обробки майна, одягу та транспорту, матеріально-технічного та продовольчого забезпечення, зв'язку, захисту сільськогосподарських тварин та рослин, обслуговування захисних споруд цивільного захисту та інші.

Формування цивільного захисту поділяються на об'єктові і територіальні.

1) *Об'єктові формування цивільного захисту утворюються* суб'єктами господарювання, які мають чисельність працюючого персоналу понад 50 осіб та володіють транспортною, будівельною, комунальною, медичною, пожежною та іншою спеціальною технікою і відповідають одній з таких умов:

- віднесені до відповідної категорії цивільного захисту (особливої важливості, першої або другої категорії);
- мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави та (або) продовжують свою виробничу діяльність в особливий період;
- експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки або потенційно небезпечні об'єкти.

Зазначені формування призначені для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі тих, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також проведення відновлювальних робіт, які потребують залучення великої кількості населення і техніки (далі – проведення аварійно-відновлювальних робіт), на об'єктах суб'єктів господарювання, що їх утворили.

За рішенням місцевих держадміністрацій, міських рад у містах обласного значення та за згодою керівників суб'єктів господарювання об'єктові формування цивільного захисту можуть залучатися до вико-

нання завдань за призначенням на об'єктах інших суб'єктів господарювання чи на визначених територіях.

2) *Територіальні формування цивільного захисту утворюються* шляхом об'єднання об'єктових формувань цивільного захисту на відповідній території, у тому числі за згодою центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать суб'єкти господарювання, що їх утворили:

- в Автономній Республіці Крим – Радою міністрів Автономної Республіки Крим;
- в областях, м. Києві та Севастополі, районах – відповідними місцевими держадміністраціями;
- у містах обласного значення – міськими радами.

Органи управління територіальних формувань цивільного захисту утворюються суб'єктами господарювання, що належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади або перебувають у комунальній власності.

Примірне положення про формування цивільного захисту затверджується МВС України.

Методичне керівництво та контроль за утворенням формувань цивільного захисту здійснює ДСНС України.

До формувань цивільного захисту призначаються на добровільній основі працівники суб'єктів господарювання, які здатні за станом здоров'я виконувати роботи в умовах надзвичайної ситуації, у тому числі чоловіки віком від 18 до 60 років та жінки – від 18 до 55 років, за винятком вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до 8 років, інвалідів I та II групи, та осіб, що входять до складу професійних аварійно-рятувальних служб (далі – працівники).

У разі призову працівників на військову службу під час мобілізації формування цивільного захисту доукомплектовуються працівниками, які не призначені для доукомплектування Збройних Сил, інших військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту, не залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення.

Призначення працівників до формувань цивільного захисту та керівників цих формувань здійснюється відповідно до укладеного трудового договору суб'єктами господарювання згідно з рішенням про утворення таких формувань.

Чисельність працівників, які призначаються до складу формувань цивільного захисту, не повинна перевищувати 10–15 відсотків загальної чисельності працюючих у суб'єкта господарювання.

Працівники зобов'язані:

- виконувати визначені завдання залежно від характеру надзвичайної ситуації;

- дотримуватися під час проведення аварійно-відновлювальних робіт заходів безпеки, правил поведінки в зоні надзвичайної ситуації;
- навчатися діям в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодівати навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту.

Працівники мають право на:

- отримання інформації про надзвичайну ситуацію та заходи необхідної безпеки;
- забезпечення під час проведення аварійно-відновлювальних робіт засобами індивідуального захисту та спеціальним одягом.

Умови виконання працівниками покладених на них обов'язків, а також порядок їх заохочення обумовлюються у колективних договорах, укладених у суб'єктів господарювання, і визначаються окремими наказами їх керівників.

Основні завдання формувань цивільного захисту визначаються з урахуванням наявної спеціальної техніки, майна та підготовлених працівників і можуть включати:

- проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій (крім аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій), у тому числі ситуацій, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій або терористичних актів;
- проведення відновлювальних робіт, що потребують залучення великої кількості людей і техніки у мирний час та в особливий період;
- здійснення заходів щодо життєзабезпечення населення, яке постраждало від надзвичайних ситуацій, воєнних (бойових) дій або терористичних актів;
- виконання робіт з локалізації зони впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварійних ситуацій і аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- гасіння великих пожеж;
- проведення спеціальної обробки техніки, будівель, майна, територій та санітарної обробки людей;
- інженерне, транспортне, матеріально-технічне забезпечення заходів цивільного захисту;
- забезпечення функціонування системи зв'язку цивільного захисту;
- обслуговування захисних споруд цивільного захисту.

Відповідно до покладених на них завдань основними функціями формувань цивільного захисту є:

- проведення загальної та спеціальної розвідки у зоні надзвичайної ситуації;
- пошук, рятування та надання домедичної допомоги постраждалим;
- здійснення заходів щодо локалізації надзвичайних ситуацій, у тому числі тих, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій або терористичних актів;
- рятування матеріальних та культурних цінностей;
- здійснення заходів щодо відновлення роботи пошкоджених об'єктів життєзабезпечення населення;
- санітарне очищення та знезараження території.

Функції конкретних формувань цивільного захисту визначаються в положеннях про ці формування.

Облік працівників, а також техніки і майна, визначених для використання під час проведення аварійно-відновлювальних робіт, ведеться суб'єктами господарювання, що утворили формування.

За працівниками закріплюються визначені для використання під час проведення аварійно-відновлювальних робіт техніка і майно суб'єктів господарювання, що утворили формування, в обсягах, передбачених у положеннях про відповідне формування.

Забезпечення формувань цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної і хімічної розвідки та дозиметричного контролю здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 року № 1200 «Про затвердження Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю» [12].

Підготовка формувань цивільного захисту організовується і здійснюється згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 443 [20], Порядком здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 444 [17], згідно з порядком здійснення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, відповідно до щорічних планів комплектування з навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, а також згідно з щорічними планами основних заходів цивільного захисту функціональних та територіальних підсистем і організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, які затверджуються відповідно центральними органами виконавчої влади, обласними, Київською міською держадміністрацією.

Залучення формувань цивільного захисту до дій за призначенням здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення надзвичайних ситуацій, планами локалізації і ліквідації наслідків аварії, а також планами цивільного захисту на особливий період.

Рішення про залучення об'єктових формувань цивільного захисту до дій за призначенням приймають керівники суб'єктів господарювання, які утворили ці формування.

Рішення про залучення територіальних формувань цивільного захисту до дій за призначенням приймають відповідно місцеві держадміністрації та міські ради у містах обласного значення, які утворили ці формування [2], [14].

Організаційна структура територіальних та об'єктових формувань визначається органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання, які утворили ці формування, з урахуванням *Примірного розрахунку створення територіальних та об'єктових формувань цивільного захисту та Рекомендованих організаційних структур та оснащення формувань цивільного захисту*.

Переліки об'єктових формувань цивільного захисту (найменування формувань та кількість працівників, які залучаються до них) на об'єктах, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, на які покладається утворення функціональних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту, визначаються у положеннях про такі функціональні підсистеми, що затверджуються у встановленому порядку.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання, які утворили формування, залежно від можливостей можуть змінювати кількість техніки і працівників в організаційних структурах територіальних та об'єктових формувань в межах, що дозволяють цим формуванням виконувати завдання за призначенням.

Табель оснащення формування технікою і майном розробляється на підставі визначеної організаційної структури формування, а також Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 року № 1200.

За працівниками закріплюються визначені для використання під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт техніки і майно суб'єктів господарювання, що утворили формування, в обсягах, передбачених у положеннях про відповідне формування.

Облік техніки і майна, визначених для використання під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ведеться суб'єктами господарювання, що утворили формування.

ПРИМІРНИЙ РОЗРАХУНОК СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ТА ОБ'ЄКТОВИХ ФОРМУВАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Найменування формувань цивільного захисту	Кількість працівників	Територіальні формування				Об'єктові формування
		обласного підпорядкування (область)	районного підпорядкування (район)	міського підпорядкування (м. Київ)	міського підпорядкування (міста обласного значення)	
Зведений загін	180	1				
Рятувальна команда	103	1–2		1–2		
Рятувальна група	34		1–2		1–2	
Рятувальна ланка	8					1
Аварійно-газотехнічна бригада	44	1		1		
Аварійно-технічна група	25		1		1	
Аварійно-технічна ланка	8					1
Аварійно-технічна бригада по електромережах	59	1		1		
Аварійно-технічна група по електромережах	24		1		1	
Електротехнічна група	13					1
Аварійно-технічна бригада з водопровідно-каналізаційних (теплових) мереж	34	1		1		
Група з водопровідно-каналізаційних мереж	13		1		1	1
Група з газових мереж	13					1
Команда гасіння пожеж	25					
Команда гасіння лісових пожеж	40					1
Відділення пожежогасіння	8					1
Команда з ремонту та відновлення доріг та мостів	108	1		1		
Дорожня група	25					1
Мостова група	25					1
Санітарна дружина	23					1
Санітарний пост	4					1
Мобільна ремонтно-відновлювальна група (з ремонту автомобільної техніки)	20		1		1	1
Мобільна ремонтно-відновлювальна група (з ремонту інженерної техніки)	20		1		1	1
Автоколони для перевезення населення	25–35	*	*	*	*	1
Автоколони для перевезення вантажів	20	*	*	*	*	1
Евакуаційна (технічна) група	12					1
Група радіаційної та хімічної розвідки	13	1–2	1	1–2		

Найменування формувань цивільного захисту	Кількість працівників	Територіальні формування				Об'єктові формування
		обласного підпорядкування (о бласть)	районного підпорядкування (район)	міського підпорядкування (м. Київ)	міського підпорядкування (міста обласного значення)	
Група інженерної розвідки	13	1-2	1	1-2		
Ланка інженерної розвідки	6					1
Ланка радіаційної та хімічної розвідки	4					1
Ланка епідеміологічної розвідки	3					1
Ланка ветеринарної розвідки	3					1
Ланка фітопатологічної розвідки	3					
Пост радіаційного та хімічного спостереження	2-4					1
Розрахунково-аналітична група	3-7	1	1	**	**	
Пункт санітарної обробки	20					1
Група із спеціальної обробки транспорту	21					1
Група із спеціальної обробки одягу	21					1
Група спеціальної обробки території та споруд	19					1
Група зв'язку	15	1		1		
Ланка зв'язку	7					1
Мобільний пункт харчування	25		1	3	1	1
Мобільний пункт матеріально-технічного забезпечення	14		1	2	1	1
Мобільний пункт продовольчого забезпечення	12		1	3	1	1
Ланка з підвезення води	6		3	5	3	1
Мобільна автозаправна станція	5		1	2	1	1
Ланка з обслуговування захисних споруд місткістю до 150 осіб	10					1
Група з обслуговування захисних споруд місткістю від 150 до 600 осіб	20					1
Група з обслуговування захисних споруд місткістю понад 600 осіб	35					1
Команда захисту тварин	49		1			
Відділення захисту тварин	13					1
Команда захисту рослин	49		1			
Відділення захисту рослин	14					1

* Кількість автоколон визначається згідно з планами евакуації

** 1 на місто, 1 на район міста

РЕКОМЕНДОВАНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ТА ОСНАЩЕННЯ ФОРМУВАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Зведений загін – 180 осіб:

- командир;
- рятувальна команда – 103 особи;
- ланка зв'язку – 7 осіб;
- пункт санітарної обробки – 20 осіб;
- мобільний пункт харчування – 25 осіб;
- група механізації робіт – 25 осіб;
- командир;
- ланки:
 - інженерної розвідки – 6 осіб;
 - бульдозерно-екскаваторна – 12 осіб (командир, фахівець з інженерних робіт, бульдозеристи – 2, екскаваторник, робітники – 7; бульдозери – 2, екскаватор);
 - вантажно-розвантажувальна – 7 осіб (командир, кранівники – 2, стропальники – 2, водії – 2; автокран вантажопідйомністю 20–25 тонн – 2).

Рятувальна команда – 103 особи:

- командир;
- ланка радіаційної та хімічної розвідки – 4 особи (командир, старший хімік-розвідник, хімік-розвідник, водій; легковий автомобіль);
- 1 сандружина – 23 особи;
- 3 рятувальні групи по 25 осіб (командир, три рятувальні ланки).

Рятувальна група – 34 особи:

- командир;
- хімік-розвідник;
- 2 санітарні ланки по 4 особи (у кожній: командир і три сандружинники);
- 3 рятувальні ланки по 8 осіб; 1 вантажний автомобіль.

Рятувальна ланка – 8 осіб:

- командир;
- 5 рятувальників,
- 2 різальники металу
- (пристрій для різання металу – 1, пояс рятувальний з карабіном – 2, лопата металева штикова – 3, лопата металева совкова – 2, кувалда – 2, лом звичайний – 1, кіркомотига важка – 1, радіостанція переносна – 2, ноші санітарні -1).

Аварійно-газотехнічна бригада – 44 особи:

- командир,
- заступник командира по технічній частині;
- ланки:
 - управління і розвідки (командир, розвідник-хімік, розвідник-газопровідник, водій; легковий автомобіль);

- ремонтна (командир-водій, ремонтник, газозварювальник; зварювальний апарат, ремонтна майстерня);
- механізації (командир, водій, 2 бульдозеристи, 2 екскаваторники, 2 компресорники, 2 електрики; бульдозер, екскаватор, компресорна станція, електростанція освітлювальна, вантажний автомобіль);
- аварійно-технічна група.

Аварійно-технічна група – 25 осіб:

- командир,
- 3 аварійно-технічних ланки (у кожній: командир, 6 слюсарів-газопровідників, водій; аварійна машина).

Аварійно-технічна ланка – 8 осіб:

- командир,
- 6 слюсарів-газопровідників,
- водій; аварійна машина.

Аварійно-технічна бригада по електромережах – 59 осіб:

- командир,
- заступник командира по технічній частині;
- ланки:
 - управління і розвідки (командир, двоє розвідників-хіміків, водій; легковий автомобіль);
 - ремонтна (командир, ремонтник, газозварювальник, електрик, водій; зварювальний апарат, ремонтна майстерня);
 - дві аварійно-технічні групи по електромережах.

Аварійно-технічна група по електромережах – 24 особи:

- командир;
- ланки:
 - силових електростанцій (командир, водій, три електромонтери, 2 електрики; силова електростанція, вантажний автомобіль);
 - освітлювальних електростанцій (командир, 3 електромонтери, 2 електрики, 2 водії; освітлювальна електростанція, автовишка, вантажний автомобіль);
 - механізації (командир, водій, 2 екскаваторники, 2 кранівники, 2 такелажники; екскаватор, автокран, вантажний автомобіль).

Електротехнічна група – 13 осіб:

- командир;
- ланки:
 - електромонтерів (командир, 5 електромонтерів);
 - механізації (командир, водій, 2 крановщики, 2 електрики; автокран, силова і освітлювальна електростанції, автовишка).

Аварійно-технічна бригада з водопровідно-каналізаційних (теплових) мереж – 34 особи:

- командир;
- ланки:

- водопровідних мереж (командир, водій, 2 бульдозеристи, 2 крановщики, 2 слюсарі-сантехніки; бульдозер, автокран, ремонтно-водопровідна машина);
- каналізаційних мереж (командир, газозварювальник, компресорник, водій, 2 екскаваторники, 2 слюсарі-сантехніки; екскаватор, компресорна станція, зварювальний апарат, вантажний автомобіль);
- теплових мереж (командир, газозварювальник, водій, 2 екскаваторники,
- 3 слюсарі-сантехніки; екскаватор, зварювальний апарат, аварійна машина).

Група з водопровідно-каналізаційних мереж – 13 осіб:

- командир;
- ланки:
 - сантехніків (командир, 5 слюсарів-сантехніків);
 - механізації (командир, компресорник, 2 бульдозеристи, 2 водії; бульдозер, компресорна станція, ремонтно-водопровідна машина, вантажний автомобіль).

Група з газових мереж – 13 осіб:

- командир;
- ланки:
 - газопровідників (командир, 5 слюсарів-газопровідників); механізації (командир, газозварник, 2 екскаваторники, 2 водії; екскаватор, аварійна машина, вантажний автомобіль, зварювальний апарат).

Команда гасіння пожеж – 25 осіб:

- командир;
- 3 відділення пожежогасіння по 8 осіб (у кожному: командир, 5 пожежників, моторист, водій; вантажний автомобіль (трактор), мотопомпа).

Команда гасіння лісових пожеж – 40 осіб:

- командир,
- заступник командира;
 - 2 пожежно-технічних відділення по 7 осіб (у кожному: командир, водій (механік), тракторист (бульдозерист), чотири пожежники; цистерна на автомобілі або мотопомпа, бульдозер з ґрунтообробним обладнанням);
 - відділення гасіння лісових пожеж по 8 осіб (у кожному: командир, водій (тракторист), 6 пожежників, вантажний автомобіль або трактор з причепом).

Відділення пожежогасіння – 8 осіб:

- командир;
- 5 пожежників, моторист, водій; 1 вантажний автомобіль (трактор), 1 мотопомпа.

Команда з ремонту та відбудови доріг і мостів – 108 осіб:

- командир,

- заступник командира по технічній частині;
- ланки:
 - 1 ланка управління і розвідки (командир, фахівець з експлуатації та ремонту доріг і мостів, розвідник-дозиметрист, водій, автомобіль);
 - 1 ремонтна ланка (командир, ремонтник, електрик, газозварювальник, водій; ремонтна майстерня, зварювальний апарат);
- 1 дорожня група;
- 1 мостова група;
- 1 група механізації.

Дорожня група – 25 осіб:

- командир;
- 3 дорожні ланки (у кожній: командир та 7 дорожніх робітників).

Мостова група – 25 осіб:

- командир;
- 3 мостові ланки (у кожній: командир та 7 мостобудівників).

Санітарна дружина – 23 особи:

- командир,
- зв'язківець,
- водій;
- 5 санітарних ланок (у кожній: командир, 3 сандружинники);
- 1 вантажний автомобіль.

Санітарний пост (ланка) – 4 особи:

- командир,
- 3 сандружинники (ноші санітарні – 1, аптечка з перев'язувальними матеріалами та медикаментами для надання першої домедичної допомоги – 1).

Автомобільна колона для перевезення населення – 25 – 35 осіб:

- начальник,
- механік;
- ланки:
 - ремонтна (командир ланки. – водій, ремонтник, електрик; ремонтна майстерня);
 - 3 ланки для перевезення людей (у кожній: командир-водій, 6–9 водіїв; 7–10 автомобілів).

Автомобільна колона для перевезення вантажів – 20 осіб:

- начальник,
- механік;
- ланки:
 - ремонтна (командир ланки – водій, ремонтник, електрик; ремонтна майстерня);
 - 3 ланки для перевезення вантажів (у кожній: командир-водій, 4 водії; 5 автомобілів).

Мобільна ремонтно-відновлювальна група з ремонту автомобільної техніки – 20 осіб:

- начальник,
- 2 ремонтні ланки (в одній: командир, автомеханік, електрик, 3 слюсарі-ремонтники, 2 зварювальники, 2 водії; ремонтна майстерня, зварювальний апарат і вантажний автомобіль; в іншій: командир, автомеханік, комірник, електрик,
- 3 слюсарі-ремонтники, 2 водії; ремонтна майстерня – спеціально обладнана автомайстерня, агрегат технічного обслуговування і вантажний автомобіль).

Мобільна ремонтно-відновлювальна група з ремонту інженерної техніки – 20 осіб:

- начальник,
- 2 ремонтних ланки (в одній – командир, автомеханік, електрик, 3 слюсарі-ремонтники, 2 зварювальники, 2 водії; ремонтна майстерня, зварювальний апарат і вантажний автомобіль; в іншій – командир, автомеханік, комірник, електрик, 3 слюсарі-ремонтники, 2 водії; ремонтна майстерня, агрегат технічного обслуговування і вантажний автомобіль).

Евакуаційна (технічна) група – 12 осіб:

- начальник,
- ланки:
 - тракторів-тягачів (командир, 3 трактористи, 2 такелажники; 3 трактори);
 - автомобільна (командир, 2 кранівники, 2 водії; 2 автокрани, автомобіль підвищеної прохідності і автотягач).

Група інженерної розвідки – 13 осіб:

- командир,
- 2 ланки інженерної розвідки по 6 осіб (у кожній: командир, водій, розвідники: інженер, сантехнік, електрик, фахівець газових мереж);
- 2 легкові (вантажні) автомобілі.

Ланка інженерної розвідки – 6 осіб:

- командир,
- водій,
- розвідники: інженер, сантехнік, електрик, фахівець газових мереж;
- 1 легковий (вантажний) автомобіль, радіостанція переносна – 2.

Група радіаційної та хімічної розвідки – 13 осіб:

- командир,
- 3 ланки радіаційної та хімічної розвідки по 4 особи (у кожній: командир, старший хімік-розвідник, хімік-розвідник, водій); 3 легкові (вантажні) автомобілі.

Ланка радіаційної і хімічної розвідки – 4 особи:

- командир,
- старший хімік-розвідник,
- хімік-розвідник,

- водій;
 - 1 легковий (вантажний) автомобіль, радіостанція переносна – 2.
- Ланка епідемічної розвідки – 3 особи:**
- командир (лікар – епідеміолог),
 - помічник епідеміолога-фельдшера (лаборант),
 - водій-санітар;
 - 1 легковий автомобіль, радіостанція переносна – 2.
- Ланка ветеринарної розвідки – 3 особи:**
- командир-ветлікар (ветфельдшер),
 - лаборант,
 - водій;
 - 1 легковий автомобіль, радіостанція переносна – 2.
- Ланка фітопатологічної розвідки – 3 особи:**
- командир-агроном,
 - лаборант,
 - водій;
 - 1 легковий автомобіль, радіостанція переносна – 2.
- Пост радіаційного та хімічного спостереження – 2–4 особи:**
- начальник поста,
 - 1–3 спостерігачі за радіаційною та хімічною обстановкою, радіостанція переносна – 2.
- Розрахунково-аналітична група – 3–7 осіб:**
- начальник;
 - 1–3 спеціалісти з оцінки хімічної обстановки,
 - 1–3 спеціалісти з оцінки радіаційної обстановки.
- Пункт санітарної обробки – 20 осіб:**
- начальник,
 - ланки:
 - дозконтролю, видачі одягу і документів (командир, завідувачий майном, медпрацівник, 2 дозиметристи, 2 відповідальних за видачу документів і одягу);
 - 1 ланки часткової спецобробки взуття, одягу та засобів РХЗ (у кожній: командир, інструктор-хімік, дозиметрист);
 - 2 ланки приймання та санітарної обробки людей (у кожній: командир, хімік-дезінфектор, приймальник документів).
- Група із спеціальної обробки транспорту – 21 особа:**
- начальник,
 - ланки:
 - 2 ланки приймання забрудненої техніки (у кожній: командир, інструктор-хімік, дозиметрист);
 - 2 ланки спеціальної обробки техніки (у кожній: командир-дозиметрист і 3 хіміки-дегазатори);
 - ланка приготування розчинів (командир, хімік-дегазатор і комірник-хімік);

- ланка санітарної обробки особового складу (командир, хімік-дезінфектор, медпрацівник).
- Група із спеціальної обробки одягу – 21 особа:**
- начальник,
 - електромонтер,
 - слюсар;
 - ланки:
 - приймання, сортування і загрузки забрудненого одягу (командир, інструктор-хімік, хімік-дегазатор, комірник-хімік, 2 дозиметристи, 2 хіміки-дегазатори);
 - спецобробки і вивантаження одягу (командир, інструктор-хімік, дозиметрист, комірник-хімік, 2 хіміки-дегазатори);
 - приготування спецрозчинів і санобробки (командир, хімік-дегазатор, медпрацівник, хімік-дезінфектор).
- Група спеціальної обробки території та споруд – 19 осіб:**
- командир;
 - 3 ланки спеціальної обробки територій та споруд (в кожній: командир, водій-хімік, 4 хіміки-дегазатори; поливально-мийна машина).
- Група зв'язку – 15 осіб:**
- командир;
 - ланки:
 - радіозв'язку (командир та 4 радисти); оповіщення (командир, 2 сигнальні-радисти);
 - телефонних і мобільних засобів зв'язку (командир, 4 телефоністи, водій; автомобіль).
- Ланка зв'язку – 7 осіб:**
- командир,
 - 2 радисти,
 - 3 телефоністи,
 - водій;
 - легковий автомобіль.
- Мобільний пункт харчування – 25 осіб:**
- начальник,
 - ланки:
 - 2 ланки приготування і роздачі їжі (в кожній: командир-старший кухар,
 - 3 кухарі-роздавальники, 2 робітники, 1 водій; вантажний автомобіль і кухня (котел));
 - 1 ланка забезпечення (командир, комірник-дозиметрист, бухгалтер, 4 робітники, 3 водії; вантажний автомобіль, авторефрижератор і автоцистерна).
- Мобільний пункт продовольчого забезпечення – 12 осіб:**
- начальник,
 - комірник,

- 2 ланки фасовки і роздачі сухих пайків (у кожній: командир-дозиметрист,

- 3 роздавальники, 1 водій; вантажний автомобіль і автопричіп).

Ланка з підвезення води – 6 осіб:

- командир-водій,

- 5 водіїв;

- 6 автоцистерн або вантажних автомобілів з бочками. **Мобільний пункт матеріально-технічного забезпечення – 14 осіб:**

- начальник,

- комірник,

- 2 ланки матеріально-технічного забезпечення (у кожній:

- командир-дозиметрист,

- 4 комірники, 1 водій; вантажний автомобіль і автопричіп).

Мобільна автозаправна станція – 5 осіб:

- начальник,

- 2 ланки підвозу і заправки пально-мастильними матеріалами автомобільної і інженерної техніки (у кожній: командир, водій-заправник; автопаливозаправник – бензовоз, автопричіп).

Ланка з обслуговування захисних споруд місткістю до 150 осіб – 10 осіб:

- командир,

- розвідник-хімік,

- розвідник-дозиметрист,

- електрик,

- слюсар з обслуговування та ремонту систем вентиляції,

- слюсар-сантехнік,

- комірник,

- контролер,

- 2 сандружинники.

Група з обслуговування захисних споруд місткістю від 150 до 600 осіб – 20 осіб:

- командир,

- заступник командира групи з експлуатації обладнання;

- ланки:

- зв'язку та розвідки – 3 особи (командир, розвідник-хімік, телефоніст); із заповнення та розміщення осіб, які укриваються, – 3 особи (командир, 2 контролери);

- електропостачання, обслуговування фільтровентиляційного обладнання, водопостачання та каналізації – 5 осіб (командир, електрик, 2 слюсарі з обслуговування та ремонту систем вентиляції, слюсар-сантехнік);

- організації харчування – 3 особи (командир, комірник-фасувальник, роздавальник); медичного обслуговування – 4 особи (командир-лікар, фельдшер, 2 сандружинники).

Група з обслуговування захисних споруд місткістю понад 600 осіб – 35 осіб:

- командир,

- 2 заступники командира групи,

- ланки:

- зв'язку та розвідки – 4 особи (командир, розвідник-хімік, розвідник-дозиметрист, телефоніст);

- із заповнення та розміщення осіб, які укриваються, – 5 осіб (командир, 4 контролери);

- обслуговування фільтровентиляційного обладнання – 5 осіб (командир, 4 слюсарі з обслуговування та ремонту систем вентиляції);

- електропостачання – 5 осіб (командир, 2 електрики, 2 електрики-мотористи);

- водопостачання та каналізації – 4 особи (командир, 3 слюсарі – сантехніки);

- організації харчування – 4 особи (командир, комірник-фасувальник, 2 роздавальники);

- медичного обслуговування – 5 осіб (командир-лікар, фельдшер, 3 сандружинники).

Команда захисту тварин – 49 осіб:

- командир – ветлікар (зоотехнік),

- ланки:

- ветеринарна (командир-ветфельдшер (ветлікар), 2 санітари);

- забезпечення (командир, 2 хіміки-дозиметристи, завідуючий майном, водій, тракторист; вантажний автомобіль, трактор з навісним обладнанням);

- 3 відділення захисту тварин (у кожному: командир (бригадир, завідуючий фермою), водій-дезінфектор, 11 тваринників).

Відділення захисту тварин – 13 осіб:

- командир (бригадир, завідуючий фермою),

- водій-дезінфектор,

- 11 тваринників.

Команда захисту рослин – 49 осіб:

- командир-агроном,

- ланка забезпечення (командир, комірник, водій, вантажник, 2 дозиметриста; вантажний автомобіль);

- 3 відділення захисту рослин (у кожному: командир (бригадир, агроном), 4 механізатори, 9 робітників-рільників; трактор і обпилювач (аерозольний апарат)).

Відділення захисту рослин – 14 осіб:

- командир (бригадир, агроном),

- 4 механізатори,

- 9 робітників-рільників;

- трактор і обпилювач (аерозольний апарат).

4.6. ДОБРОВІЛЬНІ ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Добровільне формування цивільного захисту є тимчасовим добровільним об'єднанням громадян, що утворюється під час загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій для виконання допоміжних робіт.

Добровільні формування цивільного захисту утворюються за рішенням центрального органу виконавчої влади, місцевої держадміністрації, органу місцевого самоврядування.

Добровільні формування цивільного захисту мають право:

- 1) на отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та аварійно-рятувальних служб, що працюють у зоні надзвичайної ситуації, інформації, необхідної для проведення заходів і робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- 2) на безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання і їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) вимагати дотримання заходів безпеки від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації.

До складу добровільних формувань цивільного захисту на добровільних засадах включаються громадяни України, які за станом здоров'я придатні до військової служби та не досягли граничного віку перебування військовозобов'язаних у запасі другого розряду.

Громадяни, які виконують завдання із запобігання або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту, мають право на:

- 1) отримання інформації про надзвичайну ситуацію та про заходи необхідної безпеки;
- 2) забезпечення і використання під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації засобів індивідуального захисту;
- 3) відшкодування шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- 4) медичну допомогу та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних та психологічних травм під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Громадяни, які виконують завдання із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту, зобов'язані:

- 1) виконувати завдання та обсяг робіт, визначені залежно від характеру надзвичайної ситуації;
- 2) дотримуватися заходів безпеки під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, правил поведінки в зоні надзвичайної ситуації;
- 3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги, правила користування засобами захисту.

Страховання здоров'я та життя членів (учасників) добровільних формувань цивільного захисту на період виконання ними допоміжних робіт здійснюється відповідно до законодавства.

Добровільне формування цивільного захисту очолює начальник, який призначається і звільняється керівником органу, що утворив таке формування.

Начальник здійснює керівництво добровільним формуванням цивільного захисту та несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього функцій.

Добровільні формування цивільного захисту на період виконання поставлених їм завдань на умовах повернення забезпечуються необхідним майном (приміщеннями, засобами зв'язку, автотранспортними засобами, оргтехнікою тощо) органом, що утворив таке формування.

Надання зазначеного майна, його зберігання та повернення здійснюється у порядку, визначеному органом, що утворив таке формування.

Порядок залучення добровільних формувань та обсяги допоміжних робіт для добровільних формувань цивільного захисту визначаються органом, що утворив таке формування, або керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій в разі підпорядкування йому добровільних формувань.

Діяльність добровільних формувань цивільного захисту після завершення виконання ними допоміжних робіт припиняється за рішенням органу, що утворив таке формування.

Інформація про утворення добровільних формувань цивільного захисту та залучення їх до виконання допоміжних робіт відображається у звітних документах з питань цивільного захисту органом, що утворив таке формування [2], [13].